

“Mujeres de vida licenciosa”

Prostitutie in Buenos Aires 1875-1919

Blossom van der Zwan

Studentnummer: s4490150

b.vanderzwan@student.ru.nl

Prof. Dr. J. Kok

15 juni 2017

Radboud Universiteit

Inhoudsopgave

Inleiding en status quaestionis	3
Hoofdstuk 1: Sekse, familie en arbeid in Argentinië: het concept van <i>patria potestad</i>	8
Tussen eer en arbeid: <i>macho</i> mannen en volgzame vrouwen.....	9
Hoofdstuk 2: Buenos Aires als ‘Sin City’ I: gelegaliseerde prostitutie en losbandigheid	14
Arbeidsverhoudingen en familierelaties: prostitutie als overlevingsstrategie	15
Bordelen, straten en <i>barrios</i>	17
Legale prostitutie versus clandestiene prostitutie	19
Hoofdstuk 3: Buenos Aires als ‘Sin City’ II: blanke slavinnen en creoolse vrouwen	22
Serveersters, dienstbodes en prostituees in openbare ruimtes	26
Hoofdstuk 4: Het einde van (gelegaliseerde) prostitutie?	30
Conclusie	32
Bibliografie	34

Inleiding en status quaestionis

‘They are lies, it was not a handsome and arrogant layabout / nor an expert pimp who threw you to vice / your rambling was your own fault, you didn’t do it innocently / the whims of a rich girl came into your head / since the day a millionaire dandy romanced you / [...]’.¹

Dit citaat is afkomstig uit de tango ‘*Margot*’ van Celedonio Flores en werd uitgebracht in 1919 te Buenos Aires. Deze tango is onderdeel van een *milonga*, een veelvoorkomend genre, waarin naar de vrouw werd verwezen als een *milonguita*, ofwel een prostituee. Margot werd verbeeld als een *milonguita* die er bewust voor koos om het leven in de buitenwijken op te geven en het te verruilen voor een leven vol glitter, glamour en illusies.² Het leven van Margot is veelal standaard geworden in Buenos Aires voor de representatie van de vrouw in relatie tot prostitutie en weerspiegelde tevens de genderrelaties aan het begin van de twintigste eeuw. Alhoewel prostituees - net als vrouwen - een gemarginaliseerde groep waren binnen de Argentijnse samenleving, kwamen ze echter erg in de belangstelling te staan: ze werden onderwerp van verhitte debatten en onderdeel van drukkende regulatiemaatregelen.

In dit bachelorwerkstuk zullen de prostituees van Buenos Aires wederom in de belangstelling staan. Het primaire doel van dit bachelorwerkstuk is echter om het ‘gewone’ leven van deze prostituees te beschrijven. Om dit doel te behalen zal de onderzoeksvraag centraal staan welke invloed genderverhoudingen en patriarchale relaties hadden op welke vrouwen de prostitutie in gingen in Buenos Aires van 1875 tot 1919. Hierbinnen zal ook aandacht geschonken worden aan de vraag waarom deze vrouwen kozen voor prostitutie. Specifiek is gekozen voor deze jaartallen omdat ze samenvallen met de grote immigratiegolf vanuit Europa naar Argentinië. Vanaf 1875 werd het systeem van gelegaliseerde prostitutie ingevoerd in Buenos Aires en sindsdien verkreeg het in Europa een verschrikkelijke reputatie. 1919 markeerde het einde van de Eerste Wereldoorlog en tevens de forse vermindering van immigratie naar Argentinië. Vanaf dat jaar werd de eerste stap gezet richting het afschaffen van gelegaliseerde prostitutie door de socialisten. Sekse is een bruikbare categorie om een historische analyse uit te voeren. Niet voor niets schreef Joan W. Scott: ‘politics constructs gender and gender constructs politics’.³ Uit dit bachelorwerkstuk zal blijken hoe prostitutie onder andere verworven was (vrouwen)arbeid, sekseverschillen en familie. *Mujeres de vida licenciosa*, ofwel losbandige vrouwen, werd een metafoor voor niet alleen prostituees, maar ook voor andere werkende, “onbeheersbare” vrouwen. Het zal niet makkelijk worden om het

¹ Anahí Viladrich, ‘Neither Virgins nor Whores: Tango Lyrics and Gender Representations in the Tango World’, *The Journal of Popular Culture* 39:2 (2006), 272-293, alhier 276.

² Ibidem, 276.

³ Joan W. Scott, ‘Gender: A Useful Category of Historical Analysis’, *The American Historical Review* 91:5 (1986), 1053-1075.

leven van de prostituees te beschrijven. Een groot deel van hen was ongeletterd en lieten nauwelijks bronnen na zoals daboeken. Dit bachelorwerkstuk zal dus vooral gebaseerd worden op literatuurstudies.

De afgelopen dertig jaar heeft de studie naar prostitutie een significante positie verkregen binnen historisch onderzoek.⁴ Verscheidende studies over de geschiedenis van prostitutie in bijvoorbeeld Groot-Brittannië, richtten zich met name op het onderwerp van intrekkingen of wijzigingen rondom prostitutiewetgevingen. Andere studies richtten zich voornamelijk op de sociale geschiedenis van prostitutie.⁵ Zo lieten Francis Finnegan, Linda Mahood en Judith Walkowitz in hun casestudies zien hoe prostituees behandeld werden onder verschillende lokale politie systemen in Groot-Brittannië.⁶ Philip Howell onderzocht hoe verschillende Britse autoriteiten prostitutie controleerden via officiële en onofficiële regulatie.⁷ Ook buiten Groot-Brittannië vormde de regulatie van prostitutie het onderwerp in verschillende studies. Alain Corbin liet in zijn studie over negentiende-eeuws Frankrijk zien dat gereguleerde prostitutie fungeerde als een goed georganiseerd bedrijf en concludeerde Laurie Bernstein dat prostitutie en de regulering hiervan een integraal onderdeel vormden binnen genderstructuren, klasse en politiek in Rusland.⁸ Deze studies droegen ongetwijfeld bij aan een verbrede kennis over commerciële seks, maar ook over het leven van vrouwen uit de arbeidersklassen, de impact van armoede en de ontwikkeling van instituties zoals de politie en gevangenissen binnen Europa.

Toch zijn er een aantal kanttekeningen te plaatsen bij deze literatuur en haar ontwikkelingen. Ten eerste zit er een grote lacune in de literatuur over de geschiedenis van de prostitutie en bijvoorbeeld gendergeschiedenis, met betrekking tot de continenten Azië, Afrika en Latijns-Amerika. Enkele studies die zich richten buiten Europa en de Verenigde Staten is de studie van Luise White over prostitutie in koloniaal Nairobi; Gail Hershatter over prostitutie en moderniteit in twintigste-eeuws Shanghai en Donna J. Guy over de intersectie van seks, gender, volksgezondheid en voortuitgang in Latijns-Amerika.⁹ Recente literatuur over de geschiedenis van prostitutie in Latijns-Amerika beaamde dat de aanwezigheid van prostituees in Latijns-Amerikaanse steden niet alleen een overblijfsel was van ‘s werelds oudste beroep’, maar ook bijvoorbeeld de uitkomst van veranderingen in de wereldeconomie

⁴ Julia Laite, *Common Prostitutes and Ordinary Citizens: Commercial Sex in London, 1885–1960* (Basingstoke, 2012), 3.

⁵ Laite, *Common Prostitutes*, 3.

⁶ Judith Walkowitz, *Prostitution and Victorian Society: Women, Class & the State* (Cambridge, 1980); Lucy Bland, *Banishing the Beast: English Feminism and Sexual Morality 1885–1914* (London, 1995); Helen Self, *Prostitution Women and the Misuse of the Law: The Fallen Daughters of Eve* (London, 2003).

⁷ Philip Howell, *Geographies of Regulation: Policing Prostitution in Nineteenth Century Britain and the Empire* (Cambridge, 2009).

⁸ Alain Corbin, *Women for Hire: Prostitution and Sexuality in France after 1850* (Cambridge, 1990); Laurie Bernstein, *Sonia's Daughters: Prostitutes and Their Regulation in Imperial Russia* (Berkeley, 1995).

⁹ Donna J. Guy, *Sex & Danger in Buenos Aires: Prostitution, Family, and Nation in Argentina* (London, 1991); Gail Hershatter, *Dangerous Pleasures: Prostitution and Modernity in Twentieth Century Shanghai* (Berkeley, 1997) en Luise White, *The Comforts of Home: Prostitution in Colonial Nairobi* (London, 1990).

zoals industrialisatie, kolonialisme en familiale druk.¹⁰ Van Mexico-stad tot Buenos Aires: het argument van de onderdrukking door de man geeft niet voldoende verklaring voor het bestaan van legale- en illegale prostitutie volgens Donna J. Guy.¹¹ Prostitutie kan tevens benaderd worden als een vorm van overlevingsstrategie. Het kon bijvoorbeeld fungeren om familieleden financieel te ondersteunen. Hiermee hangen vragen samen als welke overige overlevingsstrategieën er bestonden naast prostitutie, of er sprake was van een informeel netwerk onder vrouwen, maar ook in hoeverre vrouwen een bepaalde vorm van zeggenschap hadden. Deze vragen kunnen voor een groot gedeelte geschaard worden onder de term *agency*, maar toch lijkt er binnen de literatuur nog vrij weinig aandacht te zijn voor deze term.

Recente literatuur toonde tevens de bestaande complexiteit van gevoerde volksgezondheidscampagnes vanuit de overheid in Latijns-Amerika. Sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw groeide de aandacht voor de sociale- en culturele geschiedenis van ziektes, medicijnen en gezondheid.¹² Nieuwe inzichten lieten zien dat ideeën over besmetting en genetische eigenschappen corresponderden met vooroordelen van medici en religieuze hervormers.¹³ In haar onderzoek over feminisme in Argentinië, Chili en Uruguay constateerde Asunción Lavrín dat medici prostitutie als bron van ziektes en gezondheidsproblemen beschouwden, terwijl feministen het op hun beurt beschouwden als een gevolg van armoede en een gebrek aan fatsoenlijke seksuele voorlichting.¹⁴ Diego Armus merkte in zijn onderzoek over tuberculose in Argentinië op dat individuele en collectieve hygiëne niet alleen van bovenaf werd aangemoedigd, maar ook massaal omarmt werd van onderaf door de ‘gewone’ mensen.¹⁵ Hiermee werd het concept van hygiëne geaccepteerd binnen een gedeeld waardensysteem.

Een tweede kanttekening die geplaatst kan worden is dat de betekenis van vrouwen levend in de marge van de samenleving met betrekking tot familie en de staat vaak genegeerd wordt binnen de literatuur. Donna J. Guy wees hier al op in haar studie over prostitutie in Argentinië. Desalniettemin bekeek zij prostitutie vanuit een breed scala aan concepten waardoor het aspect van de familie juist naar de achtergrond leek te verdwijnen. Michel

¹⁰ Zie bijvoorbeeld: Donna J. Guy, *Sex & Danger in Buenos Aires: Prostitution, Family, and Nation in Argentina* (London, 1991); Katherine Bliss, “The Science of Redemption: Syphilis, Sexual Promiscuity, and Reformism in Revolutionary Mexico City,” *Hispanic American Historical Review* 79:1 (1999): 1–40 en Eileen Findlay, *Imposing Decency: The Politics of Sexuality and Race in Puerto Rico, 1870–1920* (Durham, 2000)

¹¹ José C. Moya, *The Oxford Handbook of Latin American History* (Oxford, 2010).

¹² Zie: Diego Armus and Adrián López Denis, ‘Disease, Medicine, and Health’, in: José C. Moya, *The Oxford Handbook of Latin American History* (Oxford, 2010), 424–453, alhier 424.

¹³ Zie bijvoorbeeld: Katherine Bliss, “The Science of Redemption: Syphilis, Sexual Promiscuity, and Reformism in Revolutionary Mexico City,” *Hispanic American Historical Review* 79:1 (1999): 1–40; Yvette Trochón Ghislieri, *Mercenarias del amor: Prostitución y modernidad en el Uruguay (1880–1932)* (Buenos Aires, 2003) en Alvaro Góngora Escobedo, *La prostitución en Santiago, 1813–1931: Visión de las elites* (Santiago, 1994).

¹⁴ Asunción Lavrín, *Women, Feminism, and Social Change in Argentina, Chile, and Uruguay, 1890–1940* (Nebreska, 1995) 126.

¹⁵ Diego Armus, “Salud y anarquía: la tuberculosis en el discurso libertario argentino, 1870–1940,” in Lobato, ed., *Política, médicos y enfermedades*; Diego Armus, “O discurso da regeneração: Espaço urbano, utopias e tuberculose em Buenos Aires, 1870–1930,” *Estudos Históricas* 8:16 (1995): 235–50.

Foucault wees in zijn studies op de noodzaak om machtsverhoudingen te bestuderen binnen de maatschappij. In zijn bekende vertooganalyse beschreef hij hoe een vertoog datgene scheidt wat ‘abnormaal’ en ‘normaal’ is en zo de realiteit structureert. Op deze manier worden de marginalen binnen de samenleving gedomineerd en uitgesloten.¹⁶ Aansluitend hierop beargumenteerde Jacques Donzelot dat de familie functioneert als een mechanisme waarbij de staat de marginalen in een samenleving berooft van hun burgerrechten.¹⁷ Deze inzichten zijn zeker interessant en noodzakelijk om prostitutie in Latijns-Amerika te onderzoeken. Als de sociaaleconomische rol van de vrouw gelinkt was aan concepten als de natiestaat en de familie, hoe verhielden vrouwen die buiten de traditionele familiestructuur vielen zich dan tot de staat? Francis Fukuyama bekeek het belang van de familie uit een ander perspectief. Hij schreef in 2002 dat Latijns-Amerika leed aan ‘familism’ en linkte familieverhoudingen aan corruptie, tekortkoming aan vertrouwen en een gebrek aan sociaal kapitaal.¹⁸ Op deze manier wordt het lot van families bij voorbaat cultureel gedetermineerd en zal het onvermijdelijk leiden tot onderontwikkeling.¹⁹ In dit licht biedt deze studie geen diepgaande verklaring voor de keuze waarom vrouwen de prostitutie in gingen. De betekenis van de familie reikt echter veel verder dan het gezin zoals Nara Milanich liet zien.²⁰ Zo is de betekenis van familierelaties en verwantschap te vinden kettigmigratie, economische overlevingsstrategieën, maar ook in politieke mobilisatie.²¹

Tot slot is de houding van de arbeidersklasse ten opzichte van prostitutie erg weinig in kaart gebracht door Europese- en Latijns-Amerikaanse historici. Julia Laite stelde dat er bewijs is dat aan de ene kant ‘gewone burgers’ zeer tolerant tegenover prostitutie stonden en dat aan de andere kant sommigen juist behoorden tot de belangrijkste stemmen in de roep om zware politieacties.²² Volgens Pablo Ben wordt er te weinig aandacht besteed aan het sociale en culturele leven van de arbeidersklassen. Hij concludeerde dat de mannelijke seksualiteit van de arbeidersklassen in Buenos Aires tot op zekere hoogte onafhankelijk was van controle door de elite.²³ Daarbij werden prostituees en homoseksuelen, ofwel *maricas*, geïntegreerd binnen de sferen van sociabiliteit onder het mannelijke deel van arbeidersklassen.²⁴ Donna J. Guy besteedde in haar studie nauwelijks aandacht aan deze elementen. Aansluitend hierop liet

¹⁶ Zie bijvoorbeeld: Michel Foucault, *Discipline and Punish: The Birth of the Prison* (New York, 1979).

¹⁷ Jacques Donzelot, *The Policing of Families* (New York, 1997).

¹⁸ Francis Fukuyama, ‘Social Capital and Development: The Coming Agenda’, *SAIS Review* 22:1 (2002): 23–37.

¹⁹ Samuel P Huntington, ‘The Hispanic Challenge,’ *Foreign Policy* 141 (2004), 30–45, alhier 44. Huntington stelde dat familiale waarden een belemmering vormen voor de vooruitgang van Mexicaanse-Amerikanen.

²⁰ Nara Milanich, *Children of Fate: Childhood, Class, and the State in Chile, 1850–1930* (Durham, 2009).

²¹ Zie: Alejandro Portes en Kelly Hoffman, ‘Latin American Class Structures: Their Composition and Change during the Neoliberal Era,’ *Latin American Research Review* 38:1 (2003), 41–82. Alejandro Portes en Kelly Hoffman stelden dat politieke mobilisatie in Latijns-Amerika gekenmerkt wordt door een nadruk op de gemeenschap en dat protesten draaien om prijzen en basisbehoeften in plaats van lonen en arbeidsomstandigheden.

²² Laite, *Common Prostitutes*, 11.

²³ Pablo Ben, ‘Plebeian Masculinity and Sexual Comedy in Buenos Aires, 1880-1930’, *Journal of the History of Sexuality* 16:3 (2007) 436-458.

²⁴ Pablo Ben, ‘Plebeian Masculinity’, 458.

Christian Berco in zijn studie zien hoe sodomie, gedecriminaliseerd in 1886, samenhang met seksualiteit en de opkomst van de Argentijnse natiestaat.²⁵ Berco stelde dat sodomie uit de nationale wet verwijderd werd met de bedoeling om het te verbergen van de openbaarheid. Zo zouden elites en wetgevers sodomie als beschamend achten en het beeld van Argentinië als beschaafde, heteroseksuele natie naar de wereld willen presenteren. Wederom wordt het belang van de cultuur van de arbeidersklassen duidelijk.

Uit de stand van het onderzoek komt het belang naar voren om onderzoek te doen naar Latijns-Amerika. Anderzijds laat het ook zien dat Argentinië nog relatief onontgonnen terrein is, met name als het gaat om het leven van mensen in de marges van de samenleving. Met dit bachelorwerkstuk hoop ik een bijdrage te kunnen leveren aan nieuwe inzichten binnen de literatuur. Het werkstuk zal vier hoofdstukken beslaan. Het eerste hoofdstuk focust zich op de genderverhoudingen in Argentinië waarin het concept van *patria potestad* centraal staat. Het tweede hoofdstuk beschrijft de aanbodzijde van prostitutie en zal prostitutie vanuit een overlevingsstrategie bekijken. Wie waren de klanten en hoe zag het systeem van gelegaliseerde prostitutie eruit? Het derde hoofdstuk zal het verhaal van de prostituees vertellen en zal zich hierin richten op “blanke slavinnen” en creoolse vrouwen. Tevens komt de rol van Argentinië in de blanke slavernij aan bod. Het laatste hoofdstuk is een epiloog en zal vanaf 1919 kort de aanloop tot de afschaffing van het systeem van gelegaliseerde prostitutie beschrijven. Buenos Aires fungeert als interessante casestudy waarin mensen tijdens enorme veranderingen de eindjes aan elkaar moesten zien te knopen.

²⁵ Cristian Berco, ‘Silencing the Unmentionable: Non-Reproductive Sex and the Creation of a Civilized Argentina, 1860-1900’, *The Americas* 58:3 (2002) 419-441.

Hoofdstuk 1

Sekse, familie en arbeid in Argentinië: het concept van *patria potestad*

In een rechtszaak in 1788 te Buenos Aires wilde Xavier González voorkomen dat zijn dochter, die tot twee maal toe weduwe geworden was, zou gaan werken als danseres in een theater.²⁶ De voorzittende rechter besliste echter dat González zijn *patria potestad* al jaren eerder geëindigd was en dat zijn dochter elk beroep kon kiezen dat ze maar wenste.²⁷ In dit inleidende hoofdstuk zal het juridische raamwerk van genderverhoudingen in Argentinië beschreven en geanalyseerd worden. Het concept van *patria potestad* vanaf de koloniale tijd tot aan circa het begin van de twintigste eeuw staat centraal hierin. Welke gevolgen hadden de bestaande genderverhouding voor vrouwen en prostitutie?

De koloniale samenleving van Spaans-Amerika werd verdeeld naar concepten van landgoed, ras en sekse.²⁸ De sociale orde was officieel gesegmenteerd door gedetailleerde decreten volgens drie lagen: de indianen, Spanjaarden en *castas*. De *castas* betrof doorgaans alle mensen van gemengd ras: Spaans-indiaanse afstamming werd *mestizo* genoemd en *negro* of *mulatto* werd gebruikt voor Afrikaanse afkomst. Deze lagen werden weer verder onderverdeeld naar sekse. Tevens werd het patriarchale karakter van de koloniale samenleving gecodificeerd in koninklijke proclamaties. Decreten verleenden vaders en echtgenoten een autoriteit in hun huishoudens en bracht een regelgevingskader tot stand waarin vrouwen en kinderen begrensd en beschermd werden.²⁹ De privileges en verplichtingen van mannen met betrekking tot hun sekse werd als een natuurlijk gegeven beschouwd binnen het koloniale Spaans-Amerika.³⁰ Het patriarchale karakter van de samenleving werd ook toegepast op de idee van staatsvorming. Hierin werd de Spaanse Kroon verbeeld als de welwillende vader die heerste over zijn familie en deze beschermde.³¹ Hij beloofde zijn kinderen voor goed gedrag en strafte hen wanneer zij zich misdroegen. Toch bestonden er verschillen binnen de verschillende onderkoninkrijken. Als gevolg daarvan kregen in 1787 de onderkoningen en de voorzitters van de *audiencias*³² het recht om huwelijken voltrekken die geen goedkeuring van de familie hadden ontvangen. In het geval van Argentinië besloot de *audiencia* kant te kiezen voor de familie en de staat in plaats van

²⁶ Ricardo Levene, *Historia del derecho Argentino* (Buenos Aires, 1946), 26-30 (vol. 3).

²⁷ Levene, *Historia*, 26-30.

²⁸ Elizabeth Dore, *Hidden Histories of Gender and the State in Latin America* (Duke University Press, 2000), 10.

²⁹ Dore, *Hidden Histories*, 11.

³⁰ *Ibidem*, 11.

³¹ *Ibidem*, 12.

³² *Audiencias* waren rechtbanken gevestigd in verschillende districten zoals onderkoninkrijken in Spaans-Amerika. Zij waren gemachtigd om klachten tegen onderkoningen aan te horen en maatregelen te nemen voor het beperken van machtsmisbruik.

het kind. Zowel de staat en het hoofd van het huishouden konden zo weerbarstige kinderen ontmoedigen door een scala aan straffen zoals onterving.³³

De *patria potestad* van een vader eindigde in koloniaal Argentinië, net zoals in andere delen van Spaans-Amerika, wanneer een dochter trouwde en de wettelijke meerderjarigheid daarvan bereikte. Desondanks weerhield dit vaders er niet van om in te grijpen in hun dochters activiteiten, noch om een verzoekschrift in te dienen aan de rechter om *patria potestad* te herbevestigen³⁴, zoals blijkt uit het voorbeeld van Xavier González. Een decreet uit 1803 uitgevaardigd door de onderkoning van Buenos Aires, maakte het onwettig voor mannen onder de leeftijd van 25 en voor vrouwen onder de leeftijd van 23, ongeacht welke sociale positie, om te trouwen zonder hun vaders toestemming. De koning paste het decreet aan door het uit te breiden voor iedereen van elke leeftijd en van adel die wilden trouwen met niet-blanken.³⁵ Zodoende nam in veel gevallen de Spaanse koloniale wetgeving aan dat het hoofd van het huishouden beslissingen zou maken die overeenstemming vormden met het sociale beleid acceptabel voor de Spaanse monarchen.³⁶ In tegenstelling tot blanke mannen zoals González, werden de ouderlijke rechten van indianen, zwarte slaven en *mestizos* verder beperkt door koloniale wetten op verscheidene manieren. Terwijl vaders een beroep moesten kiezen voor hun kinderen en vrouwen toestemming moesten verlenen om te werken, werd van indiaanse mannen en vrouwen verwacht dat zij taken uitvoerden die toegewezen werden door de Spaanse Kroon, ongeacht de wensen van hun mannelijke familieleden.³⁷ Indiaanse vrouwen bijvoorbeeld werden met name geïnstrueerd om te werken als dienstbode voor de *encomenderos*, ofwel het hoofd van de *encomienda* vaak behorend tot de adel.³⁸ Het concept van *patria potestad* betekende dus voor niet-blanke gezinshoofden iets anders dan voor blanke mannen, waarin de Spaanse wet bescherming en verplichtingen waarborgde van het concept over hun gezinnen.

Tussen eer en arbeid: *macho* mannen en volgzaam vrouwen

Koloniaal Argentinië kende verschillende arbeidsverhoudingen. Tot ongeveer het einde van de achttiende eeuw leefden het gros van de bevolking in het noordwesten en de inlandse provincies van Argentinië.³⁹ Hier vond de bulk van de economische activiteiten plaats, welke uitgevoerd werden door indianen en zwarte slaven. Vele ambachtelijke activiteiten waren gericht op vrouwen zoals het spinnen en weven van katoen, in tegenstelling tot in Buenos

³³ Ricardo Levene, *Historia del derecho Argentino* (Buenos Aires, 1946) 274-78 (vol. 2); Donna J. Guy, 'Familias de clase baja, mujeres y el derecho: Argentina, siglo XIX' in: Dora Barrancos (red.), *Historia y Género* (Buenos Aires, 1993), 46.

³⁴ Guy, 'Familias de clase baja', 47.

³⁵ Levene, *Historia*, 279-280.

³⁶ Guy, 'Familias de clase baja' 47.

³⁷ Ibidem, 48.

³⁸ Ibidem, 48.

³⁹ Ibidem, 49.

Aires wat tot circa 1776 deel uit maakte van de periferie. In Buenos Aires en het platteland daar om heen vertrouwden de elites op arbeidskrachten bestaande uit met name Spaanse- en Portugese immigranten, zwarte slaven en *mestizos*.⁴⁰ Arme en niet-blanke vrouwen werden vanwege economische noodzaak gedwongen te werken en vaak bloot gesteld aan misbruik.⁴¹ Rechtbankdocumenten afkomstig uit Buenos Aires uit het einde van de achttiende eeuw lieten zien dat deze vrouwen slachtoffer waren van huiselijk geweld en/of van zedendelicten.⁴² In deze eerste categorie waren vrouwen slachtoffer van de woede van hun echtgenoot of van overige familieleden.⁴³ Deze woede kon aangewakkerd worden door onbetamelijk gedrag aan de kant van de vrouw, zoals het niet voldoen aan de normen voor vrouwelijk gedrag. Voor vrouwen bestond een inconsistent ideaalbeeld als gehoorzaam, volzaam, puur en vroom, maar onder de oppervlakte werd geloofd dat vrouwen sensueel en wellustige wezens waren die constant bescherming, discipline en straf nodig hadden.⁴⁵ Het was de taak van de man om voor haar levensonderhoud te voorzien. In ruil daarvoor werd verwacht dat de vrouw gehoorzaamde en zijn eer beschermde. In sommige gevallen lieten rechtbankdocumenten echter zien dat mannelijk geweld gebruikt werd om *patria potestad* te beschermen over zijn vrouwelijke familieleden als er geen indicatie was voor wangedrag.⁴⁶ Misdaden binnen de familie reflecteerden de hoge mate van persoonlijk geweld en frustratie die mannen uit de lage klassen ervoeren in een wereld waarin ze nauwelijks controle konden uitoefenen.

De tweede categorie, die van zedendelicten, werd met name gepleegd in hetzelfde sociale milieu als het slachtoffer.⁴⁷ Deze misdaden waren geen lukrake *crimes of passion*, maar uitgevoerd met voorbedachte rade. Wanneer een getrouwde vrouw slachtoffer werd van een zedendelict, kon ze onderdeel en slachtoffer zijn van een persoonlijk geschil tussen haar echtgenoot en de aanvaller.⁴⁸ Een echtgenoot die te zwak was om zijn vrouw te beschermen en zijn families eer, was onwaardig en verachtelijk, ofwel de antithese van het *macho* ideaal.⁴⁹ Toch bestond het merendeel van de slachtoffers van zedendelicten uit ongetrouwde en onbeschermd vrouwen.⁵⁰ Vrouwen, zelfs tijdelijk zonder echtgenoten, vaders of broers werden beschouwd als onbeschermd eigendom en wachtend om geclaimd te worden door mannelijke seksuele ‘dapperheid’. Dit kwam op het platteland frequenter voor dan in de stad

⁴⁰ Ibidem, 48.

⁴¹ Ibidem, 48

⁴² Susan Migden Socolow, ‘Women and Crime: Buenos Aires, 1757-97’, *Journal of Latin American Studies* 12:01 (1980), 39-54.

⁴³ Zie: Archivo de la Provincia de Buenos Aires, Criminales, 1793, 34-1-18, Narcisca Cordero contra su yerno Calisto Baigorria por haverla pegado. Geciteerd uit Socolow, ‘Women’, 44.

⁴⁴ Zie: Socolow, ‘Women’, 44. Onder deze categorie vielen: slaan, steken en poging tot moord.

⁴⁵ Ibidem, 53.

⁴⁶ Ibidem, 44.

⁴⁷ Ibidem, 45. Onder deze categorie vielen: ontvoering, verkrachting en het knippen van de haren.

⁴⁸ Ibidem, 46.

⁴⁹ Julian Pitt-Rivers, ‘Honours and Social Status’, in: J.C. Peristiany (red.), *Honour and Shame: The Values of Mediterranean Society* (Chicago, 1966), 30.

⁵⁰ Socolow, ‘Women’, 47.

en een aantal gevallen suggereren zelfs dat ontvoering en verkrachting van ongetrouwde vrouwen onderdeel waren van een patroon van lokale verkering.⁵¹ Maar in alle gevallen die betrekking hadden op ongehuwde vrouwen werd het bewijslast op de slachtoffers geplaatst en bleef de dader zelden bestraft. Door de rechtbank en de sociale normen werd vaak verondersteld dat het slachtoffer de schade verdiende en dat zij seksueel misbruikt uitlokte.⁵²

Omdat de rechtbanken, maatschappij en hun echtgenoten, de vrouw beschouwden als iemand die de gepleegde misdaad op hen verdiende, brachten vrouwen in het bijzonder afkomstig uit de hogere klassen lasterende beschuldigen tegen burens en familieleden die ook maar suggereerden dat hun gedrag op welke manier dan ook niet gepast was.⁵³ Elke indicatie dat vrouwen faalden in het navolgen van de sociale normen veroorzaakten een gevaar voor haar eer, die van haar echtgenoot en die van haar familie. Verslagen van bijvoorbeeld overspel van *gente decente* zijn helemaal afwezig uit gemeentelijke rechtbankdocumenten. Een man die afkomstig was uit de hogere klasse en beroep wilde doen op de gemeenten om zijn eer te herstellen welke kapot was gemaakt door zijn overspelige vrouw, toonde op deze manier juist zijn kwetsbaarheid aan en bracht hij zijn eer in een groter gevaar.⁵⁴ Dit betekende niet dat de overspelige echtgenote vrijuit ging; overspel werd beschouwd als een persoonlijke zaak en de eigenzinnige echtgenotes werden weggestuurd naar bijvoorbeeld de *Hermanidad de la Caridad*, totdat ze tot bezinning kwam en haar manieren herstelden.⁵⁵ Het leven voor de Spaanse vrouwen uit de hogere klassen stond vooral in het teken van het kiezen uit een geschikte huwelijkspartner, alhoewel een enkeling ongehuwd bleef. In theorie hoefden deze vrouwen niet te werken, maar vaak werden Spaanse weduws of ongehuwde vrouwen alsnog gedwongen om een of andere economische activiteit te verrichten om zich zelf te kunnen onderhouden.⁵⁶ De voorkeur was tweeledig: het verhuren van kamers in een huis terwijl een van de slaven er op uit gestuurd werd om voor een dagloon te werken. Op deze manier kon directe toegang tot een grotere mannelijke wereld worden vermeden en was het een acceptabele manier van economische verwerving voor de vrouwen van hogere klassen.

Na de Argentijnse onafhankelijkheid: verschuiving van patria potestad en intersectie met de staat

De onafhankelijkheidsoorlogen beëindigden in 1816 de relatie tussen Spanje en Argentinië en als gevolg hiervan werd opdracht gegeven om imperiale reglementen te vervangen. Binnen

⁵¹ Ibidem, 47.

⁵² A.P.B.A., Criminales, 1790-1, 34-1-6, Contra Alexo Machado en 1797, 34-122, Contra Placido Diaz por haver violado a una niña. Geciteerd uit: Socolow, 'Women', 48.

⁵³ Socolow, 'Women', 50.

⁵⁴ Ibidem, 46.

⁵⁵ Archivo General de la Nación Argentina, Hermanidad de la Caridad, Acuerdos, Legajo 6, IX-6-8-5. Geciteerd uit: Socolow, 'Women', 41.

⁵⁶ Socolow, 'Women', 41.

het concept van *patria potestad* vond een verschuiving plaats: de focus kwam te liggen op economische status in plaats van ras of kaste, alhoewel vooroordelen over koloniale rassenonderscheid nog lang in zwang bleven.⁵⁷ Door deze verschuiving werden werkeloosheid en landloperij vastgesteld als misdrijf. Voor gezinshoofden afkomstig uit de lagere klassen werd het bijna onmogelijk om *patria potestad*.⁵⁸ Gezinshoofden die werkeloos waren of te arm om hun gezin in onderhoud te voorzien werden verscheept naar grensregio's als onderdeel van peonage of in dienst gesteld van het leger. In plaats daarvan nam de staat de *patria potestad* van de lage klassen over door in sommige gevallen vrouwen en kinderen buitenshuis te laten werken als dienstbodes of te laten werken in door de staat gecontroleerde activiteiten.⁵⁹ Van vrouwen die als dienstboden werkten kon de *patria potestad* overgenomen worden door een surrogaat gezinshoofd van een hogere sociale status.⁶⁰ Op deze manier werd *patria potestad* door de wet in stand gehouden, ook al was het niet de biologische vader die het uitvoerde.

Deze situatie bleef bestaan totdat provincies een aantal wetten met betrekking tot dwangarbeid aanpasten of herriepen. De kustgebieden deden dit na 1860 en provincies in het noordwesten zoals Tucumán herriepen deze wetten pas na 1890.⁶¹ De omstandigheden die arme vrouwen en kinderen geconfronteerd zagen waren afhankelijk van de locatie van de gemeenschap: het verschilde van Jujuy tot aan het kustgebied. Zo werden de inlandse provincies min of meer 'gedwongen' om wetten met betrekking tot vrouwenarbeid aan te nemen omwille verschillende redenen.⁶² Ten eerste kon op deze manier kon kinderarbeid beperkt worden. Ten tweede leden deze provincies aan een ernstige man-vrouw onbalans door oorlogen en de migratie van mannen naar andere provincies. Er was een gebrek aan mannen die *patria potestad* konden uitoefenen waardoor vrouwen een vorm van autonomie verkregen. Om toch sociale controle over deze vrouwen uit te oefenen werden wetten ingevoerd voor vrouwenarbeid. Regionale verschillen vormden de basis voor de verschillende behandeling van vrouwenarbeid door de provinciale overheden, totdat het Burgerlijk Wetboek en handelscodes ingevoerd werden.

Het Burgerlijk Wetboek werd in 1871 ingevoerd en beperkte de wettelijke rechten van getrouwde vrouwen. Vrouwen bleven onder het gezag van hun vaders totdat ze de leeftijd van 22 bereikten of trouwden. Eenmaal getrouwd konden ze niet officieel deelnemen aan juridische zaken en handel of commercie zonder toestemming van de echtgenoot. Tevens kon

⁵⁷ Jeffrey M. Shumway, 'The Purity of My Blood Cannot Put Food on My Table': Changing Attitudes towards Interracial Marriage in Nineteenth-Century Buenos Aires', in: *The Americas* 58:2 (2001), 201-220.

⁵⁸ Gaston Góri, *Vagos y el mal entretenidos* (Buenos Aires, 1974), 110.

⁵⁹ Guy, 'Familias de clase baja', 50.

⁶⁰ *Ibidem*, 53.

⁶¹ *Ibidem*, 50.

⁶² *Ibidem*, 52.

een getrouwde vrouw ouderlijk gezag over haar kinderen niet delen, tenzij ze weduwe was.⁶³ In theorie konden ouders hun *patria potestad* verliezen als ze hun kinderen verwaarloosden of ‘onzedelijk advies’ gaven, maar dit werd nauwelijks nageleefd in de negentiende eeuw.⁶⁴ Het plaatsen van een kind of echtgenote in de prostitutie kon geschaard worden onder onzedelijk advies, maar toch interfereerde de staat niet omdat het zijn van pooier niet expliciet illegaal geacht werd.⁶⁵ Anderzijds verdween uiteindelijk de vraag naar vrouwenarbeid in de Argentijnse binnenlanden omdat geïmporteerde goederen het mogelijk maakten om vrouwelijke ambachten te vervangen. Tussen 1869 en 1914 nam het aandeel van werkende vrouwen af van 58.8 procent naar 27.4 procent.⁶⁶ In de steden Rosario en Buenos Aires floreerden daarentegen nieuwe industrieën en vertrouwden aanvankelijk op lage lonen arbeid uitgevoerd door vrouwen. In 1904 staakten 21 vrouwelijke textielswerksters in Buenos Aires, maar zij werden gedwongen weer te werken omdat hun vaders hun inkomen nodig hadden.⁶⁷ Verandering trad pas op in 1926 toen wet 11.357 ingevoerd werd en toestond dat vrouwen en dochters hun eigen beroep mochten kiezen en salaris beheren.⁶⁸ Tot die tijd liet de Argentijnse staat het toe dat gezinshoofden de arbeid van vrouwen beheersten, tenzij ze te arm waren om dit te doen en drong *patria potestad* door een groot deel van de samenleving: van familie tot aan instituties.⁶⁹

⁶³ República Argentina, *Código Civil* (1874, Buenos Aires: Pablo E. Coni), 25, 33, 43-47.

⁶⁴ Guy, ‘Familias de clase baja’, 55.

⁶⁵ *Ibidem*, 56.

⁶⁶ Volgens de eerste en derde nationale volkstellingen, zie: Guy, ‘Familias de clase baja’, 60.

⁶⁷ *La Vanguardia*, 16 enero 1904:2. Geciteerd uit: Guy, ‘Familias de clase baja’, 57.

⁶⁸ Salustiano Pérez, *La mujer en el comercio* (Buenos Aires, 1946) 121-24.

⁶⁹ Zie: Benjamin Bryce, ‘Paternal Communities: Social Welfare and Immigration in Argentina, 1880–1930’, *Journal of Social History* 49:1 (2015), 213-236.

Hoofdstuk 2

Buenos Aires als ‘Sin City’ I: gelegaliseerde prostitutie en losbandigheid

Tussen 1880 en 1914 arriveerden honderdduizenden migranten uit Europa in de haven van Buenos Aires. Buenos Aires groeide uit van een provinciestad met 180.000 inwoners in 1869 naar een ware metropool van 1,6 miljoen inwoners in de daaropvolgende vijftien jaar.⁷⁰ In 1914 was 49 procent van de bevolking in deze stad in het buitenland geboren en migreerde 11 procent hier naar toe vanuit inlandse provincies.⁷¹ De stad kwam voor een uitdaging te staan: huisvesting schoot tekort, openbare wegen werden overbelast en straten waren bezaaid met afval.⁷² Bovendien verkreeg het in de loop der jaren een dubieuze reputatie als toegangspoort voor gelegaliseerde prostitutie en blanke slavernij.⁷³ In dit hoofdstuk staat de vraagzijde naar prostitutie centraal in de sociaaleconomische context van Buenos Aires. Wie waren de klanten? Binnen deze context zal prostitutie als een vorm van overlevingsstrategie voor vrouwen bekeken worden. Hier wordt in de literatuur vrij weinig aandacht aan besteedt, maar het is zeker niet onbelangrijk om te onderzoeken hoe mensen met hun sociaaleconomische omstandigheden omgingen. Verder komt het kader van de gelegaliseerde prostitutiewetgeving tot aan de Eerste Wereldoorlog aan bod en hieruit zal blijken wat voor gevolgen deze wetten hadden voor legale- en clandestiene prostituees.

Gedurende de negentiende eeuw kwamen vrouwen die verdacht werden van prostitutie onder politietoezicht te staan.⁷⁴ Voor 1875 werden vrouwen wonende in steden behandeld als *gauchos* wanneer ze verdacht werden van losbandigheid of ‘‘verdacht’’ gedrag vertoonden. *Gauchos*, ofwel cowboys, werden gearresteerd omdat ze werkloos waren. Beiden kwamen onder controle van autoriteiten en werden vervolgd voor het misdrijf van armoede en landloperij, zoals beschreven in het vorige hoofdstuk. Na 1875 kon een vrouw wier werk als onaanvaardbaar geacht werd, beschuldigd worden van het uitlokken van onzedelijk gedrag of het solliciteren naar seksuele activiteiten in het geval van clandestiene prostitutie. De vrouw kon hiervoor beboet of gearresteerd worden, maar kon niet gedwongen worden om zich te registreren als prostituee.⁷⁵ Zodra ze echter officieel haar beroep aangaf, werd ze onder toezicht gesteld van de politie en gezondheidsautoriteiten. Een tijdgenoot schreef: ‘Our

⁷⁰ Samuel L. Baily, ‘The Adjustment of Italian Immigrants in Buenos Aires and New York, 1870-1914’, *The American Historical Review* 88:2 (1983), 281-305, alhier 284.

⁷¹ Julia Kirk Black Welder en Lyman L. Johnson, ‘Changing Criminal Patterns in Buenos Aires, 1890 to 1914’, *Journal of Latin American Studies* 14:2 (1982), 359-379, alhier 262.

⁷² Welder en Johnson, ‘Changing criminal’, 362.

⁷³ Donna J. Guy, *Sex & Danger in Buenos Aires: Prostitution, Family and Nation in Argentina* (Nebreska, 1991), 37.

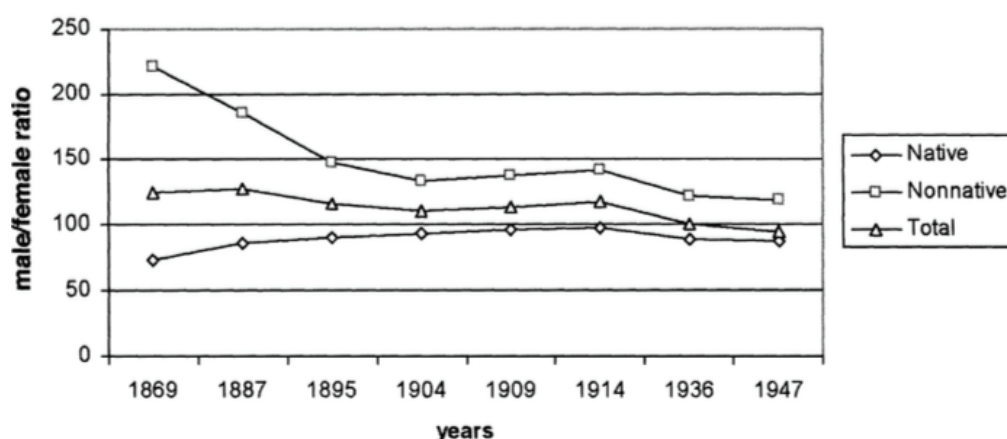
⁷⁴ Guy, *Sex*, 39.

⁷⁵ *Ibidem*, 39.

gaucho is not a thief by profession or nature, but rather out of necessity (...).⁷⁶ In hoeverre verschilde dit met prostitutie?

Arbeidsverhoudingen en familierelaties: prostitutie als overlevingsstrategie

Zoals al eerder beschreven kende Argentinië regionale arbeidsverhoudingen. Vrouwen op het platteland werden uitgesloten van deelname in de exporteconomie, welke gebaseerd was op graanproductie en veeteelt. Als gevolg hiervan migreerden ze naar de hoofdstad. Aanvankelijk vormden vrouwen een groter aandeel van de stedelijke bevolking in de eerste helft van de negentiende eeuw vanwege de dood van veel mannen tijdens de onafhankelijkheidsoorlog en politieke onrust.⁷⁷ De komst van de trans-Atlantische migratie zorgde echter voor een omgekeerde situatie in het tweede deel van de negentiende eeuw. Uit figuur 1 blijkt dat de (wan)verhouding van mannen per honderd vrouwen drastisch steeg, met name onder de in het buitenland geboren bevolking. Pas na 1930 werd de man-vrouw ratio enigszins gelijk.⁷⁸ De overvloed aan jongemannen verklaarden de aantrekkingskracht van deze stad voor immigranten en creoolse vrouwen.⁷⁹

Figuur 1: Aantal mannen per honderd vrouwen in Buenos Aires 1869-1947⁸⁰

Daarnaast namen mannen als gevolg van de onevenredige man-vrouw ratio een voorkeursrol in op de arbeidsmarkt. Volwassen mannen bekleedden de meerderheid van de beschikbare posities in de grootschalige industrie, de informele sector, arbeid op het platteland en in sommige sectoren van de stedelijke dienstverlening.⁸¹ Tussen 1880 en 1930 werden vrouwen systematisch verdreven uit belangrijke sectoren van de arbeidsmarkt, in het

⁷⁶ Richard W. Slatta, *Gauchos and the Vanishing Frontier* (Lincoln, 1983), 122.

⁷⁷ Pablo Ben, Plebeian 'Masculinity and Sexual Comedy in Buenos Aires, 1880-1930', *Journal of the History of Sexuality* 16:3 (2007), 436-458, alhier 441.

⁷⁸ Ben, 'Masculinity', 441.

⁷⁹ Guy, *Sex*, 42.

⁸⁰ Ben, 'Masculinity', 441.

⁸¹ Ibidem, 441-442.

bijzonder de sectoren met de meest stabiele en relatief veilige banen. Vrouwen werden geduwd naar de marges van de economische markt. In 1869 was circa zestien procent van alle vrouwelijke inwoners in Buenos Aires werkzaam in de textiel, naaiwerkzaamheden of in de sigarettenproductie.⁸² De nationale volkstelling van dat zelfde jaar telde 185 zelfbenoemde prostituees en 47 pooiers in Buenos Aires.⁸³ Voor arme vrouwen wonende in deze hoofdstad golden werk als dienstbode en het verrichten van naaiwerkzaamheden tegen miserabele lonen respectabele alternatieven voor prostitutie.⁸⁴ Gedurende de periode waren Argentijnen evenals Europeanen bezorgd over de gevolgen van de grote aantallen immigranten wonende en werkende in Buenos Aires. Alhoewel Argentijnse leiders aanvankelijk geloofden dat de buitenlandse arbeiders een duidelijke verbetering ten opzichte van de opstandige *mestizo* massa's zouden zijn, werden immigranten al snel als de bron van stedelijke wanorde geïdentificeerd. Losbandige en werkende vrouwen werden onderdeel van het stedelijke probleem, maar ook van oplossing die de leiders voor ogen hadden, namelijk: het legaliseren van prostitutie.⁸⁵

Toch kan de schrijnende situatie van de vrouwelijke inwoners, zowel inheemse als buitenlandse, niet louter toegeschreven worden aan immigratie en migratie. Sociale patronen en wetten hadden ook een zekere invloed. Het gezinshoofd, in het bijzonder echtgenoten en vaders, was verantwoordelijk voor de behoeftes van vrouwen, maar er werd niet veel gehuwd onder de armen en kinderen werden vaak verwaarloosd en verlaten door een of beide ouders.⁸⁶ Een aantal kinderen werden opgevangen door weeshuizen van de Sociedad de Beneficencia, een liefdadigheidsorganisatie waar arme vrouwen eveneens aanspraak op konden maken voor maatschappelijke dienstverlening.⁸⁷ Misschien kan wel gezegd worden dat de arbeidersklassen niet gekarakteriseerd werden door het familieleven. Huwelijk en gezinsleven speelden slechts een kleine rol binnen hun sociabiliteit.⁸⁸ Het aantal onwettige kinderen nam in de loop der jaren toe: van 13.89 procent in 1890 tot 1899, naar 14.15 procent in 1900 tot 1909.⁸⁹ Alhoewel het percentage maar gering toenam en in de andere provincies hoger lag, werd het wel als een probleem ervaren door autoriteiten.⁹⁰ Het percentage van onwettige kinderen en het feit dat kinderen vaak verwaarloosd werden, vertelden iets over de wereld waarin de armen leefden. Hiermee hing samen dat tot de twintigste eeuw inheemse mannen afkomstig uit de lagere klasse vaak in het leger moesten

⁸² Guy, *Sex*, 41-42.

⁸³ *Ibidem*, 42.

⁸⁴ Donna J. Guy, 'Women, Peonage and Industrialisation: Argentina, 1810-1914', *Latin American Research Review* 16:3 (1981), 65-91.

⁸⁵ Guy, *Sex*, 44.

⁸⁶ *Ibidem*, 43.

⁸⁷ Asunción Lavrín, *Latin American Women: Historical Perspectives* (1978, Londen), 236.

⁸⁸ Ben, 'Masculinity', 443.

⁸⁹ Guy, *Sex*, 43.

⁹⁰ Lavrín, *Women*, 147. In vergelijking met Europa had Buenos Aires alsnog een hoog percentage onwettige kinderen.

dienen als onderdeel van anti-landloperij wetgeving. Veel van de achtergelaten, en vaak tot weduwe gemaakte, inheemse vrouwen leefden vervolgens in blijvende armoede.⁹¹ Onder de in het buitenland geboren vrouwen migreerden velen alleen, terwijl anderen worstelden met hun echtgenoot om een bestaan op te bouwen in de Nieuwe Wereld.

Anderzijds deden de verordeningen van nieuwe nationale wetten na 1852 weinig om de rechtspositie van werkende vrouwen te beschermen. Bovendien begingen gezinshoofden geen misdrijf, in zoverre dat het hun *patria potestad* niet schaadden, wanneer ze vrouwen tot prostitutie dwongen.⁹² Nadat in 1875 bordelen gelegaliseerd werden, konden vrouwen tussen de leeftijd van achttien en tweeëntwintig jaar wel hun lichaam verkopen, maar niet trouwen zonder ouderlijke toestemming.⁹³ Binnen deze sociaaleconomische context kan prostitutie met recht als een overlevingsstrategie beschouwt worden. Het werd een alternatief voor arme gehuwde en ongehuwde vrouwen dat families hielp bijeen te blijven, terwijl het anderen juist verscheurden.⁹⁴

Bordelen, straten en *barrios*

Seksueel vermaak was deel van de Argentijnse cultuur: het was populair onder zowel de mannelijke elite als mannen afkomstig uit de lagere klassen. Totdat prostitutie illegaal geacht werd in 1936, ontvingen mannen van alle klassen hun seksuele inwijding zelfs vaak in een bordeel.⁹⁵ Onder de bordelen en uitgaansgelegenheden ontwikkelden zich een hiërarchie. Het werd duidelijk dat sommige plekken frequenter bezocht werden door de elites en andere door de lagere klassen, terwijl op sommige plekken deze twee groepen juist bijeen kwamen.⁹⁶ In de begin jaren waren de meeste prostituees in bordelen van inheemse afkomst. Geleidelijk aan begonnen buitenlandse vrouwen, vaak met (nep) Franse accenten, hogere prijzen te eisen.⁹⁷ Rond de jaren 1880 waren de eigenaressen van de op de elite georiënteerde bordelen veelal van buitenlandse afkomst en vervingen zij de elite vrouwen die voorheen in staat waren om mannen bijeen te brengen in hun huis om te discussiëren over politiek en kunst.⁹⁸ Vrouwelijke prostitutie werd onderdeel van een levendige cultuur in verschillende *barrios* in Buenos Aires, zoals weergegeven in figuur 2.

⁹¹ Ibidem, 43.

⁹² Ibidem, 44.

⁹³ Zie: handelscode 1862 en Burgerlijk Wetboek 1871.

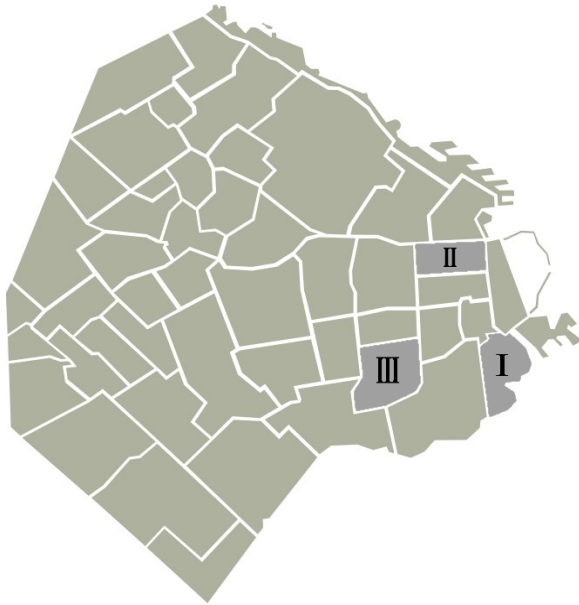
⁹⁴ Zie: Donna J. Guy, 'Lower-Class Families, Women and the Law in Nineteenth-Century Argentina', *Journal of Family History* 10:3 (1985), 318-30.

⁹⁵ Zie: Guy, *Sex*, 46 en Ben, 'Masculinity', 436-458.

⁹⁶ Populaire bordelen onder de elite waren bijvoorbeeld: Lavalle 2177, gerund door Concepción en Laura Monserrats' vestiging op de hoek van Paraguay en Puerreydón straten. Zie: Guy, *Sex*, 46.

⁹⁷ Guy, *Sex*, 46.

⁹⁸ Lily Sosa de Newton, *Las argentinas de ayer y hoy* (Buenos Aires, 1967), 64-70.

Figuur 2: Wijken verbonden aan prostitutie in Buenos Aires circa 1876-1910⁹⁹

In het zuidelijke gedeelte van La Boca (I) werden zeelieden en Italiaanse immigranten aangetrokken door de schimmige praktijken langs de straten van Suárez en Necochea.¹⁰⁰ In de *cuartos de chinas* (III), gelegen in de westelijke buitenwijken, werkten vooral *mulatta* vrouwen, terwijl in het centrum enorme huurwoningen na 1867 gebouwd werden waar later na ook prostituees gevonden werden.¹⁰¹ Soortgelijke woningen werden gevestigd in San Nicolás (II), te midden van de Joodse wijk en werden beschouwd als centra van clandestiene prostitutie.¹⁰² De Paseo de Julio in El Bajo was een ander stedelijk gebied waar prostitutie voorkomend was.¹⁰³ De activiteiten clusterden zich rondom het havengebied. Vrouwen die naar werk zochten in dezelfde openbare plekken van deze buurten als mannen werden vaak verdacht van het aanvullen van hun inkomen door middel van prostitutie. Op deze manier werden vrouwen die tabakswinkeltjes, kiosken of cafés runden gestigmatiseerd, evenals vrouwen die werkzaam waren als serveersters of naaisters.¹⁰⁴ Sommige van hen vulden hun inkomen inderdaad aan door middel van clandestiene prostitutie, net zoals hun Europese tegenhangers deden.¹⁰⁵ In dit licht kan de keuze tot prostitutie gezien worden als (tijdelijke) bijkomstigheid.

⁹⁹ De kaart is gebaseerd op: Guy, *Sex*, 45 en Pablo Ben, 'Historia global y prostitución porteña: El fenómeno de la prostitución moderna en Buenos Aires, 1880-1930', *Revista de Estudios Marítimos y Sociales* No 5/6 (2014), 14-26, alhier 22.

¹⁰⁰ Guy, *Sex*, 45.

¹⁰¹ Pablo Ben, 'Historia global y prostitución porteña: El fenómeno de la prostitución moderna en Buenos Aires, 1880-1930', *Revista de Estudios Marítimos y Sociales* No 5/6 (2014), 14-26, alhier 22.

¹⁰² Guy, *Sex*, 45 en Ben, 'Historia', 22.

¹⁰³ Blas Matamoro, *La ciudad del tango: Tango histórico y sociedad* (Buenos Aires, 1982), 13, 21-22.

¹⁰⁴ Guy, *Sex*, 46.

¹⁰⁵ Judith R. Walkowitz, *Prostitution and Victorian Society: Women, Class, and the State* (1980, Cambridge), 14-15.

Legale prostitutie versus clandestiene prostitutie

Het legaliseren van prostitutie kwam niet zomaar uit de lucht vallen in 1875. Een aantal Europese landen gingen Buenos Aires al voor. De Argentijnse gemeentelijke overheden waren meer bezorgd over de verspreiding van geslachtsziekten in de steden dan de besmetting van soldaten. De gemeenteraad in Buenos Aires omschreef het probleem van prostitutie als iets ‘dat alle klassen van de samenleving vernietigd’.¹⁰⁶ De verordeningen stelden dat prostituees alleen moesten wonen of in bordelen. Ana Dupont, van origine Franse, koos er bijvoorbeeld voor om alleen te leven op Florida 339¹⁰⁷, maar voor iedereen vond op woensdag en zaterdag verplichte medische onderzoeken plaats. Prostituees wonende in bordelen moesten twee uur na zonsondergang weer teruggekeerd zijn en madams mochten nooit langer dan vierentwintig uur weg zijn. Buiten de bordelen werd van prostituees verwacht dat ze een identiteitsbewijs bij zich droegen.¹⁰⁸ Voor de bordelen werd een jaarlijks bedrag van tienduizend peso, later verhoogd naar vijftienduizend peso, aan belasting in rekening gebracht en honderd peso aan inschrijfgeld voor elke prostituee.¹⁰⁹ Clandestiene prostituees konden geconfronteerd worden met een boete van tienduizend peso of dertig dagen in de gevangenis.¹¹⁰ Met andere woorden: clandestiene prostituees werden beboet als ze gepakt werden, terwijl diegenen die hun werk op legale wijze wilden voortzetten belast en onderzocht werden. Als gevolg van deze verordeningen werden openbare vrouwen onderscheiden van de algemene vrouwelijke bevolking en gaf het aan mannen van alle klassen een illusie van medische veiligheid.

Anderzijds schond de politie, verwickeld in een machtsstrijd tussen de gemeenteraad en artsen, de verordeningen door de ondernemingen te straffen, in plaats van de klanten, voor het teweegbrengen van schandelijk gedrag.¹¹¹ Twee weken na de wetsbekrachtiging werden niet alleen verschillende bordelen gesloten, maar ook andere ondernemingen zoals casino’s, die verdacht werden van het herbergen van clandestiene prostituees.¹¹² De politie werd daar bij geholpen door een groot netwerk aan buurtbewoners, welke elk hun eigen belangen hadden.¹¹³ Deze situatie bleef gedurende de jaren bestaan. In juni 1886 startte de Italiaanse Candida Buschini een petitie omdat haar sigarettenwinkel op 25 de Mayo straat gesloten werd wegens clandestiene prostitutie.¹¹⁴ De petitie mocht echter niet baten.

¹⁰⁶ Buenos Aires Municipalidad: Comisión Municipal de la Ciudad de Buenos Aires, *Actas de la Comisión Municipal de la Ciudad de Buenos Aires 1864-1936* (4 maart, 1864), 54. Geciteerd uit: Guy, *Sex*, 48.

¹⁰⁷ Guy, *Sex*, 47.

¹⁰⁸ *Ibidem*, 50.

¹⁰⁹ *Ibidem*, 50.

¹¹⁰ *Ibidem*, 50.

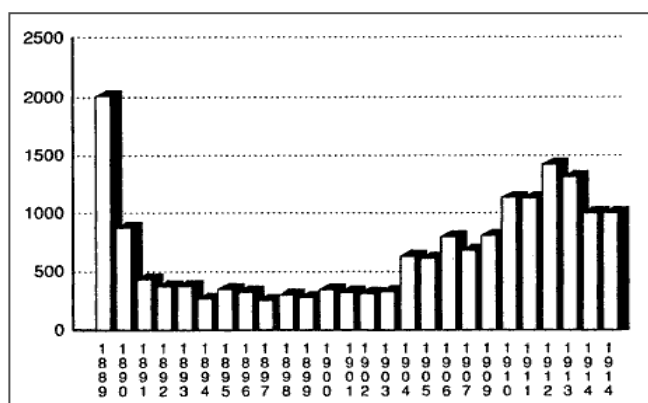
¹¹¹ *Ibidem*, 51.

¹¹² *Ibidem*, 51.

¹¹³ *Ibidem*, 52.

¹¹⁴ ‘Petitie van Candida Buschini, 22 juli 1886’, Archivo Histórico de la Municipalidad de Buenos Aires, Salud Pública, 1886, legajo 99. Geciteerd uit: Guy, *Sex*, 55.

Duidelijk is dat prostituees onderdeel waren van de voortdurende machtsstrijd tussen artsen, politie en de gemeente. In 1889 werd het Dispensario de Salubridad gesticht, een plek waar nieuwe prostituees geregistreerd werden. Binnen de muren van het Dispensario werd verwacht dat prostituees moreel en sociaal wenselijk gedrag vertoonden.¹¹⁵ Zo niet, dan waren zij even schuldig aan ziektes als diegenen die besmet waren. Op deze manier gaven artsen ziekte een sociale, morele en medische constructie.¹¹⁶ Dat zelfde jaar opende ook het Sifilicomio. Dit was een ziekenhuis gespecialiseerd in geslachtsziekten om prostituees te behandelen en elke week te controleren. Wanneer een prostituee ziek verklaard werd, moest zij daar blijven totdat zij genezen was.¹¹⁷ Elke prostituee betaalde dertig centavos om deel te nemen aan het onderzoek.¹¹⁸ De gedachte dat prostituees de bringers en veroorzakers van geslachtsziekten waren bleef gedurende de negentiende eeuw prevaleren. Ondanks het bewijs voor mannelijke prostituees en een levendige homoseksuele cultuur in Buenos Aires, werden mannen nooit verplicht gesteld aan medische onderzoeken tot aan 1936.¹¹⁹ De arts Francisco de Veyga beschreef in 1903 het leven van een mannelijke prostituee genaamd Aurora. De Veyga verwees zelfs niet naar Aurora als een prostituee, maar als een ‘professional’ en voorbeeld van mentale desoriëntatie.¹²⁰ Het succes van dit systeem was echter maar van korte duur. In het eerste jaar registreerden iets meer dan tweeduizend vrouwen zich in het Dispensario de Salubridad, maar dit aantal daalde drastisch na 1890 omdat wederom verschillende bordelen gesloten werden en nieuwe hygiëne regels van toepassing werden.¹²¹ Pas na 1904 kwam er weer een opleving in het aantal registraties, volgens figuur 3.

Figuur 3: Aantal prostituees geregistreerd voor de eerste keer in het Dispensario de Salubridad, 1889-1914. Uit: Guy, *Sex*, 57.

¹¹⁵ Emilio R. Coni, *Memorias de un médico higienista* (Buenos Aires, 1918), 189.

¹¹⁶ Coni, *Memorias*, 1:354.

¹¹⁷ Ibidem, 56.

¹¹⁸ Ibidem, 56.

¹¹⁹ Guy, *Sex*, 86.

¹²⁰ Francisco de Veyga, ‘Inversión sexual adquirida: Tipo profesional’, *Archivos de Psiquiatría Criminología y Ciencias Afines* 4, 3 (April, 1903) 195. Geciteerd uit: Guy, *Sex*, 223.

¹²¹ Zie: Guy, *Sex*, 57 en Buenos Aires Municipalidad, Anuario estadístico de la ciudad Buenos Aires, 1900-1914, 94-225.

Tussen 1904 en 1908 leek er een doorbraak te komen met nieuwe, aangepaste wetten met betrekking tot prostitutie. De Asociación Nacional Argentina contra la Trata de Blancas, de Argentijnse organisatie tegen blanke slavernij, drong wetgevers aan om de minimum leeftijd van achttienjaar te verhogen naar tweeëntwintig en tevens werd toegestemd dat vrouwen in de Dispensario geïnterviewd mochten worden.¹²² De nieuwe wetten reflecteerden de groeiende wensen van anti-blanke slavernij groeperingen en artsen met oog voor volksgezondheid. Vastgesteld werd dat bordelen slechts twee prostituees, een dienstbode en een mannelijke conciërge mochten huisvestingen.¹²³ Wanneer vrouwen er voor kozen om alleen te wonen, mochten zij niet verblijven in een zelfde gebouw met andere vrouwen betrokken in de prostitutie. Bordelen werden verbannen uit het rechtstreekse stadcentrum, alhoewel de meeste huizen en bordelen alsnog in werking mochten blijven.¹²⁴ De prostitutiewetgevingen hadden verschillende uitwerkingen op pooiers. Vanaf de eeuwwisseling groeide de wrok tegen pooiers en werd zichtbaar in straatdemonstraties van anti-blanke slavernij groeperingen. De pooiers beschermden zichzelf door mensen te organiseren om de demonstraties te ontwrichten.¹²⁵ Ambtenaren beschermden zelfs sommige clandestiene activiteiten in illegale bordelen. Dit werd duidelijk door middel van vrijstellingen. Zo werd in september 1913 een petitie aangereikt door de onderwijsraad om twee bordelen te sluiten in de buurt van scholen afgewezen door de gemeenteraad.¹²⁶ De verscheidenheid aan vrijstellingen uitgegeven door ambtenaren gaf de indruk dat machtige pooiers de wetten konden ombuigen. Hoe goed bedoeld nieuwe verordeningen ook mochten zijn; de nieuwe maatregel werkte even averechts als diegene die het verving.¹²⁷ Na de Eerste Wereldoorlog traden er pas grote veranderingen op in het systeem van gelegaliseerde prostitutie. Dit leidden uiteindelijk tot de afschaffing van gelegaliseerde prostitutie in 1936. Het was in deze bewogen context dat twee Britten, genaamd William Coote en Samuel Cohen, naar Argentinië afreisden om de rol van Buenos Aires in de internationale blanke slavernij te onderzoeken. Welke rol Argentinië speelde in deze blanke slavernij zal duidelijk worden in het volgende hoofdstuk.

¹²² Guy, *Sex*, 58.

¹²³ Ibidem, 60.

¹²⁴ Ibidem, 62.

¹²⁵ Ibidem, 62.

¹²⁶ Buenos Aires Municipalidad, *Actas*, 26 september 1913, 642. Geciteerd uit: Guy, *Sex*, 62.

¹²⁷ Guy, *Sex*, 57.

Hoofdstuk 3

Buenos Aires als ‘Sin City’ II: blanke slavinnen en creoolse vrouwen

In 1899 werd een brief welke oorspronkelijk in de Duitse *Arbeiter Zeitung* gepubliceerd was, voorgelezen tijdens een congres in Londen. Het congres werd georganiseerd door de National Vigilance Association en verkondigde: ‘There are hundred of wretched parents in Europe who do not know whether their daughters are alive or dead, for they have suddenly vanished. Well, we can tell where they have been brought to and what has become of them. They are in Buenos Ayres or Rio de Janeiro’.¹²⁸ Dit hoofdstuk staat in het teken van de aanbodzijde en is tevens een vervolg op het vorige hoofdstuk. Wie waren de prostituees? Alhoewel in het vorige hoofdstuk al deels duidelijk werd welke vrouwen de prostitutie ingingen, zal in dit hoofdstuk specifiek gefocust worden op het verhaal van “blanke slavinnen” en creoolse vrouwen met de vraag waarom zij er voor kozen om de prostitutie in te gaan. Vragenlijsten uit de jaren 1893 en 1910 die werden afgenomen in het Salubridad zullen een kleine glimp geven van keuzes die vrouwen maakten.

Het systeem van gelegaliseerde prostitutie in Buenos Aires had een verschrikkelijk reputatie in Europa. Het werd gezien als de veroorzaker van veel problemen die Europese vrouwen ervoeren in de hoofdstad. Rond de jaren 1860 werden angstaanjagende verhalen bericht over vreemden die onschuldige vrouwen weglokten onder valse beloftes. Ongeveer twintig jaar later bereikten de alarmerende berichten een hoogtepunt. De *Bulletin Continental* beweerde in 1889 dat tweehonderd Duitse vrouwen tegen hun wil werden vastgehouden in Buenos Aires door Pools-joodse pooiers.¹²⁹ Ondanks de angst van de Britten, werden ‘hun’ vrouwen nauwelijks gevonden in bordelen in Latijns-Amerika. De meerderheid was afkomstig uit Frankrijk, Italië en Oost-Europa.¹³⁰ De verslagen fungeerden als waarschuwendes verhalen voor onafhankelijke Europese vrouwen: de gelukkigen zouden gered worden; anderen zouden terecht komen in bordelen in Buenos Aires. Eenmaal in het bordeel ondergingen de “blanke slavinnen” dezelfde vooruitzichten als inheemse vrouwen. Beiden werden onderzocht door artsen, bewaakt door madams en gearresteerd door de politie als hun gedrag publiekelijk aanstotelijk was. De angst voor blanke slavernij hing samen met Europese afkeuring van vrouwelijke migratie.¹³¹

De internationale campagne om vrouwelijke immigranten te beschermen begon in de jaren 1870 toen joodse groeperingen, angstig voor groeiend antisemitisme in Europa, steun

¹²⁸ National Vigilance Association, *Congress of White Slave Traffic* (Londen, 1899), 86. Geciteerd uit: Teresa A. Meade en Mark Walker, *Science, Medicine and Cultural Imperialism* (Londen, 1991), 82.

¹²⁹ *Le Bulletin Continental* 14,10 (15 oktober, 1889): 86. Geciteerd uit: Guy, *Sex*, 6.

¹³⁰ Guy, *Sex*, 7.

¹³¹ *Ibidem*.

probeerden te verwerven onder morele hervormingsbewegingen met als doel om seksuele uitbuiting van joodse vrouwen tegen te houden. Ironisch genoeg, zorgden verslagen van hervormers juist voor datgene waar zij zo bang voor waren: antisemitisme.¹³² Joodse mannen en vrouwen raakten betrokken in prostitutiekringen nadat sociale structuren in steden en vluchtelingenkampen instortten door religieuze vervolgingen in Duitsland, Polen, Oostenrijk en Rusland. In de vroege twintigste eeuw waren, volgens Duitse bronnen, zes miljoen joden in Rusland verarmd en leefden één derde van de Poolse joden op de rand van hongersnood.¹³³ Orthodoxe vrouwen verlaten door hun echtgenoot werden binnen hun gemeenschap verstoten. Hun keuze was er een van leven of dood.¹³⁴ Een rabbi merkte op in 1899 dat: ‘One must have seen the misery of the Polish Jewish cities... to understand that a trip to Buenos Aires is not frightening’.¹³⁵ Joodse pooiers vormden een internationaal georganiseerde kring werkzaam in grote steden over heel de wereld, maar voor vrouwen was ook een rol weggelegd. Bekend was dat sommige vrouwen werkzaam waren als onafhankelijke pooiers en op verkenningstripjes gingen naar Oost-Europa om vrouwen te lokken.¹³⁶ Joodse pooiers opereerden niet alleen. Naast hen opereerden ook Fransen in een andere belangrijke internationale prostitutiekring¹³⁷, maar zij waren minder zichtbaar in een christelijke wereld.

Hoe stond de katholieke kerk in Argentinië tegenover prostitutie? In hun strijd voor gelegaliseerde prostitutie verwezen Argentijnse katholieken en niet-geestelijken terug naar Thomas van Aquino en Augustinus, alhoewel deze denkbeelden niet het negentiende-eeuwse beleid van het Vaticaan reflecteerden.¹³⁸ Thomas van Aquino en Augustinus stelden dat prostitutie, ofschoon weezinwekkend, nodig was. De auteurs Vern Bullough and James Brundage stelden het volgende over Thomas van Aquino: ‘In his mind it was better to tolerate prostitution... than to risk the perils that would follow the succesful elimination of the harlot from society’.¹³⁹ Protestanten met name in Engeland en de Verenigde Staten, geloofden daarentegen dat het noodzakelijk was om legale bordelen af te schaffen en dat prostitutie onderdrukt moest worden. Britse morele hervormingsgroepen werden naast de joodse groeperingen de grootste tegenstander van blanke slavernij. Na het terugroepen van de Contagious Diseases Act in 1885 beweerde Groot-Brittannië dat prostitutie alleen bloeide daar waar immorele regeringen bestonden.¹⁴⁰ De slechte reputatie van Buenos Aires ontwikkelde zich zodra Europeanen emigreerden naar Argentinië op zoek naar een beter

¹³² Sander L. Gilman, *Jewish Self-Hatred: Anti-Semitism and the Hidden Language of the Jews* (Baltimore, 1986).

¹³³ Marion A. Kaplan, *The Jewish Feminist Movement in Germany: The Campaigns of the Judischer Frauenbund, 1904-1938* (Westport, 1979), 119.

¹³⁴ Edward J. Bristow, *Prostitution and Prejudice: The Jewish Fight Against White Slavery, 1870-1939* (Oxford, 1982), 111.

¹³⁵ Bristow, *Prostitution*, 116.

¹³⁶ Guy, *Sex*, 128.

¹³⁷ *Ibidem*, 11.

¹³⁸ *Ibidem*, 13.

¹³⁹ Vern L. Bullough en James A. Brundage, *Sexual Practices and the Medieval Church* (Buffalo, 1982), 36.

¹⁴⁰ Jill Harsin, *Policing Prostitution in Nineteenth-century Paris* (Princeton, 1985), 326.

leven en werk na 1860. Toen Argentijnse autoriteiten het aantal zelfbenoemde prostituees bij gingen houden, werd duidelijk dat veel immigranten werkzaam waren in de *porteño* bordelen. De nationaliteit van de prostituees werd een kwestie. Slechts drie maanden nadat bordelen legale ondernemingen werden, deed zich het verhaal de ronde dat een rechtbank in Frankrijk boetes had uitgedeeld voor een koppel die ‘corrupted the conscience of several young Frenchwomen and brought them to Buenos Aires to practice the disgusting vice of prostitution’.¹⁴¹

Naarmate de in het buitenland geborene prostituees zich vaker registreerden dan de inheemse prostituees, groeide de overtuiging dat bordelen gevoed werden door de internationale handel in blanke slavinnen. Tussen 1889 en 1901 registreerden 6,413 prostituees in Buenos Aires, waarvan 25 procent Argentijns was.¹⁴² Rond 1934 groeide het aantal prostituees van Argentijnse afkomst naar 43.9 procent.¹⁴³ De statistische gegevens laten echter niet alles zien. Welke omstandigheden er toe leidden dat vrouwen zich registreerden is niet af te leiden uit de statistieken. Religieuze overtuiging was tevens onmogelijk om te verifiëren. Desalniettemin werden deze gegevens gebruikt om de internationale handel in vrouwen te documenteren en om joden daarin als sleutelposities te identificeren.¹⁴⁴ In 1889 werd El Club de los 40 opgericht door joodse pooiers in Buenos Aires om de handel in buitenlandse prostituees meer effectiever te maken. De organisatie opereerde in het midden van de joodse buurt, maar een schandaal werd ontketend toen onthullingen over hun operatie bekend werden.¹⁴⁵ Nogmaals werd het bestaan van blanke slavernij door joden in Buenos Aires bevestigd. Verslagen van de Jewish Association for the Protection of Girls and Women, opgericht in Londen, stelden zelfs dat in 1909 meer dan helft van de bordelen gerund werden door joodse madams en de helft van de inzittenden bestonden uit joodse vrouwen.¹⁴⁶ Joodse individuen zouden tussen 1902 en 1908 de meeste misdaden begaan, zoals het runnen van een illegaal bordeel. Deze conclusies werden echter gebaseerd op de aanname dat alle prostituees en pooiers van Russische en Roemeense afkomst joods zouden zijn.¹⁴⁷ Door deze gebeurtenissen werden joden in Buenos Aires als immoreel gezien.¹⁴⁸

In hoeverre Buenos Aires echt een Sin City was is moeilijk vast te stellen. Samuel Cohen en William Coote gaven toe dat Buenos Aires niet de poel des verderfs was dat ze aanvankelijk voorstelden. Ze prezen de lokale Argentijnse comité tegen blanke slavernij,

¹⁴¹ La Nación, 20 maart, 1875.

¹⁴² Guy, *Sex*, 16. Russische, Duitse, Roemeense en Oostenrijks-Hongaarse vrouwen bedroegen het grootste aantal, namelijk: 36 procent. Italiaanse vrouwen bedroegen 13 procent en Franse vrouwen 9 procent. Engelse vrouwen bedroegen slechts 1 procent.

¹⁴³ Ibidem, 16.

¹⁴⁴ Ibidem, 16.

¹⁴⁵ Adolfo Batiz, *Buenos Aires, la ribera y los prostíbulos en 1880* (Buenos Aires, z.d.), 79.

¹⁴⁶ Guy, *Sex*, 19.

¹⁴⁷ Jewish Association for the Protection of Girls and Women, *Annual Report*, 1904, 25. Geciteerd uit: Guy, *Sex*, 20.

¹⁴⁸ Guy, *Sex*, 20.

maar er was nog genoeg ruimte voor verbetering.¹⁴⁹ Coote verwees naar de afwezigheid van een morele mening van de publieke opinie over blanke slavernij. Eveneens wees hij op de factor dat de naar verhouding hoge lonen die officiële en clandestiene prostituees verdienden het moeilijk maakten voor arme vrouwen om niet de prostitutie in te gaan.¹⁵⁰ Deze factor werd vaak genegeerd door Europese hervormers. Toch zagen Coote en Cohen vooral gevaren van vrouwelijke migratie naar landen zoals Argentinië. Coote schreef: ‘the International Bureau suggests that in the interests of the girlhood in Europe and humanity at large, some definite action should at once be taken to bring Buenos Aires into line with the public opinion and national work of the European countries’.¹⁵¹ Om veilig van seksuele uitbuiting te zijn, konden ongehuwden vrouwen dus beter in hun thuisland verblijven en onder de controle van hun familie blijven. De campagne tegen blanke slavernij was uitdrukkelijk racistisch. Het veronderstelde dat alle blanke vrouwen gevonden in buitenlandse bordelen tegen hun wil in gedwongen werden door immorele mannen. De bestaande mogelijkheid dat deze vrouwen seksuele omgang hadden met mannen van verschillende rassen, ook al was hongerlijden de enige ‘keuze’, was onbegrijpelijk.¹⁵² De beweging tegen blanke slavernij bood geen hulp voor inheemse prostituees behalve een glimp van hoop dat ‘afschaffing’ hen ooit zal bevrijden.¹⁵³ Op sympathie konden inheemse prostituees evenmin rekenen.

Diegenen die ‘bewijs’ wilden van blanke slavernij konden kijken naar de nationaliteit van de madams. Volgens een verslag uit bijvoorbeeld 1878 woonden in veertig erkende bordelen tweehonderdentwee vrouwen. In twintig van deze bordelen waren de meeste madams van buitenlandse afkomst.¹⁵⁴ Dit kan betekenen dat deze groep meer bereid was om te registreren, maar het kan ook betekenen dat zij een geldschieder hadden wie de vijftienduizend peso kon betalen. Het reflecteerde echter wel de economische middelen van creoolse vrouwen, die minder makkelijk een eigen bedrijf konden opstarten. In dit perspectief werden de armste onderscheden van de armen.¹⁵⁵ Op een andere manier werd ook duidelijk dat er sprake was van een hiërarchie. Nadat in 1893 de vermogendere prostituees weigerden om zich te laten opsluiten in Sifilicomio met de armere, vertegenwoordigden een aantal *higienistas* de idee om deze vermogendere prostituees vrij te stellen van bezwarende regulatie.¹⁵⁶ Blijkbaar werden high-class prostituees als minder gevaarlijk gezien dan zij die de straten bewandelden. Wat alle prostituees echter wel met elkaar gemeen hadden, was dat

¹⁴⁹ Ibidem, 24.

¹⁵⁰ Ibidem, 24.

¹⁵¹ Fifth International Congress for the Suppression of the White Slave Traffic, 42. Geciteerd uit: Guy, *Sex*, 24.

¹⁵² Guy, *Sex*, 25.

¹⁵³ Bristow, *Prostitution*, 36.

¹⁵⁴ Guy, *Sex*, 62.

¹⁵⁵ Buenos Aires Municipalidad, *Memoria*, 1912, 190-92. Geciteerd uit: Guy, *Sex*, 73.

¹⁵⁶ Guy, *Sex*, 89.

wanneer ze het bordeel voorgoed wilden verlaten ze alleen automatisch toestemming verkregen door te sterven of door te trouwen.¹⁵⁷

Statistische gegevens van prostitutie werden eigenlijk constant verkeerd geïnterpreteerd. Europese waarnemers zagen niet de inheemse vrouwen die werkten voor buitenlandse madams, de straten bewandelende of verbleven in bordelen buiten de stad. In plaats daarvan gaf de legalisatie van prostitutie ‘bewijs’ voor het lot van alle vrouwelijke immigranten.¹⁵⁸ Vooruitgang in de strijd tegen blanke slavernij kwam er toen Argentijnse groepen lokale takken van internationale organisaties oprichtten. Vrouwen uit Buenos Aires, waarvan de meeste uit het buitenland afkomstig waren, stichtten in 1893 een huis voor vrouwelijke immigranten welke gesubsidieerd werd door contributies.¹⁵⁹ Negen jaar later werd de Asociación Nacional Argentina contra la Trata de Blancas gegrondvest. Met steun van deze organisatie werd in 1913 de Ley Palacios, vernoemd naar de socialist Alfredo L. Palacios, doorgevoerd waarin het zijn van pooier illegaal geacht werd.¹⁶⁰ Ook kon een ouder *patria potestad* verliezen wanneer het zijn of haar minderjarig kind dwong tot prostitutie. In praktijk beschermde de Ley Palacios echter zelden vrouwen die misbruikt werden door hun echtgenoot en familieleden.¹⁶¹ Desondanks zou deze wet de slechte reputatie van Buenos Aires moeten doen verwateren, maar deed dit niet. Zolang Buenos Aires toestond om bordelen te laten opereren, werd Argentinië beschuldigd van het aanbieden van een gunstig klimaat voor internationale handel in vrouwen en kinderen.¹⁶²

Serveersters, dienstbodes en prostituees in openbare ruimtes

De verhoudingen tussen de gemeente en bordeeleigenaren waren verre van ideaal. Jaarlijkse veranderingen in belastingen voor de bordelen of periodieke hervormingen van prostitutieverordeningen creëerden financiële en politieke onzekerheid. Een jaarlijks rapport van de gemeente uit 1894 concludeerde dat tussen 1889 en 1893 van alle geregistreerde prostituees nog geen één derde langskwam voor wekelijkse onderzoeken.¹⁶³ Toen de voor het eerst geregistreerde vrouwen in 1893 ondervraagd werden over hun vorige beroep, was het meest voorkomende antwoord dat ze daar voor nog nooit gewerkt hadden. Onder diegenen die wel gewerkt hadden waren de meest frequente beroepen dienstbode, naaister en jurkenmaakster. Werkeloosheid en het slecht betaalde werk van dienstbodes, eerder dan werk

¹⁵⁷ Coni, *Memorias*, 7.

¹⁵⁸ Guy, *Sex*, 63.

¹⁵⁹ José Penna en Horacio Madero, *La administración sanitaria y asistencia pública en la ciudad de Buenos Aires* (Buenos Aires, 1910), 1:397-98.

¹⁶⁰ Guy, *Sex*, 28.

¹⁶¹ Guy, *Sex*, 117.

¹⁶² *Ibidem*, 33.

¹⁶³ *Ibidem*, 65.

buitenshuis, vormden dus een correlatie met prostitutie.¹⁶⁴ Tegen het einde van de eeuw steeg de werkeloosheid van mannen en vrouwen naar een hoger niveau. Als onderdeel van de campagne van de gemeente tegen clandestiene prostitutie werden ditmaal serveersters verdreven uit de commerciële sector. Vanaf 1910 werden alle cafés met serveersters verbannen in Buenos Aires.¹⁶⁵ Hoe vrouwen reageerden op deze sociaaleconomische omstandigheden is moeilijk te omschrijven omwille de afwezigheid van dagboeken en volkstellingen die betrekking hadden op het werk van vrouwen. Een manier om toch inzicht te verkrijgen in de situatie is door te kijken naar de groei van clandestiene prostitutie tijdens deze jaren, alhoewel het meeste bronmateriaal afkomstig is van artsen. Enrique Revilla schatte dat het aantal clandestiene prostituees van 3.000 in 1880, steeg naar ergens tussen de 8.000 en 10.000 in 1903.¹⁶⁶ De groei in clandestiene prostitutie kan deels te maken hebben met de groei van de vrouwelijke bevolking, de conventionele methodes die artsen gebruikten om clandestiene prostitutie te schatten, maar voor een groot deel dat vrouwen iets moesten doen om brood op de plank te brengen. Anderzijds zorgde de ban op serveersters ervoor dat vrouwen arbeidsmogelijkheden zochten in andere delen van de economie, maar al snel kwam er ook steun om vrouwen en kinderen uit te sluiten van fabrieksarbeid.¹⁶⁷

Na 1889 begonnen artsen gegevens over prostitutie frequenter te verzamelen en te publiceren in gemeentelijke verslagen, statistische jaarboeken en medische tijdschriften. Hun inspanningen gaven een interessante nalatenschap aan gegevens van geregistreerde vrouwen in Buenos Aires van 1889 tot 1934. De prostituees werden gedwongen om vragenlijsten te beantwoorden welke afgenomen werden door overheidsinstanties.¹⁶⁸ Hiermee moet in acht worden genomen dat er een mogelijkheid bestond dat vrouwen antwoorden gaven die autoriteiten graag wilden horen. Rond de eeuwwisseling werden de vragenlijsten geavanceerder en gaf het een beter inzicht in de situatie van de vrouwen. In 1910 steeg opnieuw het aantal nieuw-geregistreerden.¹⁶⁹ De vrouwen waren afkomstig uit dezelfde nationale groepen als voorheen en 72 procent daarvan was tussen de achttien en vijfentwintig jaar oud.¹⁷⁰ Hoewel 87 procent verklaarden dat ze vrijgezel waren, beweerden 34 procent van de vrouwen dat ze kinderen hadden; 31 procent had een ouder in leven en 39 procent was wees.¹⁷¹ Meer dan de helft van deze vrouwen had voorheen nooit werk gehad en onder diegenen die gewerkt hadden waren de meest voorkomende beroepen naaisters en

¹⁶⁴ Buenos Aires Municipalidad, *Memoria*, 1893-94, 163. Geciteerd uit: Guy, *Sex*, 71.

¹⁶⁵ Enrique Revilla, "El ejercicio de la prostitución en Buenos Aires: Proyecto de ordenanza elevado a la intendencia municipal," *Archivos de Psiquiatria, Criminología y Ciencias Afines*, 2, i (januari 1903), 77; Buenos Aires Municipalidad, *Anuario estadístico de la ciudad de Buenos Aires*, 1915-23, 133. Geciteerd uit: Guy, *Sex*, 67.

¹⁶⁶ *Ibidem*.

¹⁶⁷ Guy, *Sex*, 69.

¹⁶⁸ *Ibidem*, 72.

¹⁶⁹ Zie: figuur 3.

¹⁷⁰ Guy, *Sex*, 72.

¹⁷¹ *Ibidem*, 72.

jurkenmaaksters.¹⁷² Werk als dienstbode leek onaantrekkelijk in vergelijking met de vrouwen die registreerden in 1893.

Deze groep vrouwen liet zien dat meer dan één derde kinderen had om voor te zorgen en sommige zouden ook financieel verantwoordelijk kunnen zijn voor ouders of andere familieleden. Sommige prostituees gebruikten dus hun inkomen om familie te ondersteunen. Alhoewel 75 procent aangaf dat ze prostituees waren geweest voor registratie, weigerden alle om het op te geven als hun vorige beroep.¹⁷³ Het kan zijn dat deze vrouwen hun vorige werkzaamheden eerder zagen als een overlevingsstrategie dan een beroep. Een mogelijkheid was ook dat ze bang waren voor politie onrust vanwege hun verleden in clandestiene prostitutie. Welke mogelijkheid dan ook van toepassing mocht zijn, het laat zien dat prostituees het registratiesysteem gebruikten voor hun eigen doeleinden. Toen gevraagd werd wat hun leidden om de prostitutie in te gaan, antwoorden de meerderheid dat geld hun leidraad was, 15 procent gaf aan dat ze het werk leuk vonden en slechts drie vrouwen schreven het toe aan verleiding of verlating.¹⁷⁴ Wederom is het moeilijk om de waarheidsgetrouwheid uit deze bron af te leiden. Hoeveel vrouwen gaven bijvoorbeeld toe dat ze onder dwang van de echtgenoot moesten werken? Wanneer een vrouw aan het eind van de negentiende eeuw aangaf dat ze gedwongen werd tot prostitutie kon ze gered worden uit de greep van haar “blanke slavenhandelaar” door sociale werkers.¹⁷⁵ Dit betekende echter niet dat ze verzekerd werd van ander werk met een eerlijk loon. Wat de gegevens uit de vragenlijsten wel toonden, was dat vrouwen die werkzaam waren in fabrieken nauwelijks eindigden in een erkend bordeel. Hiermee is prostitutie eerder een gevolg voor vrouwen die niet in staat waren om deel te nemen aan de moderne economie.

Als prostituees kwamen vrouwen op plekken die normaal gesproken alleen uitsluitend voor mannen bedoeld waren. Zij deelden dezelfde ruimtes van sociabiliteit als mannen, met name onder de mannen uit de arbeidersklassen.¹⁷⁶ Het gaf een bepaalde vorm van vrijheid. Dit kan deels verklaren waarom 15 procent van de geregistreerde vrouwen aangaf dat ze kozen voor het werk omdat ze het leuk vonden. De masculiniteit van arbeidersklassen was gebaseerd op het opleggen van mannelijke seksualiteit aan anderen, vaak door middel van penetratie.¹⁷⁷ Prostituees waren onderdeel van deze masculiniteit. Het ergste wat een man kon overkomen was dat hij belachelijk werd gemaakt door grappen van andere mannen, want deze grappen dreigden de man bloot te stellen als ondergeschikte.¹⁷⁸ Enerzijds werden prostituees gestigmatiseerd door mannen behorende tot de arbeidsklassen,

¹⁷² Ibidem, 72.

¹⁷³ Ibidem, 72.

¹⁷⁴ Ibidem, 72.

¹⁷⁵ Ibidem, 73.

¹⁷⁶ Ben, ‘Masculinity’, 442.

¹⁷⁷ Ibidem, 457.

¹⁷⁸ Ibidem, 457.

anderzijds droegen zij bij aan de vorming van hun seksualiteit. Prostituees maakten grappen over mannen met kleine penissen en daardoor niet in staat waren hen te penetreren. Ook maakten zij mannen belachelijk die niet in staat waren controle over hen uit te oefenen.¹⁷⁹ De masculiniteit van arbeidersklassen was onderdrukkend en stigmatiserend, maar mannen behorend tot deze klassen zagen prostituees niet als bedreiging voor hun sociale orde, in tegenstelling tot de elites.¹⁸⁰ Hoe veel vrijheid prostituees ook genoten, toch laat hun leven een trieste werkelijkheid zien. Zelfmoordcijfers onder vrouwen aan het eind van de negentiende eeuw in Buenos Aires toonden dat 12 procent van deze vrouwen werkzaam was als prostituee.¹⁸¹ Alle vrouwen deelden dezelfde omstandigheden: ze leefden in kleine huurwoningen, leden aan bepaalde ziektes en ontbraken aan een stabiel netwerk.¹⁸² In een context van immigratie, urbanisatie en modernisatie hadden stress, isolatie en eenzaamheid een enorme impact.

¹⁷⁹ Ibidem, 457.

¹⁸⁰ Ibidem, 458.

¹⁸¹ Dora Barrancos en Donna J. Guy (red.), *Moralidades y comportamientos sexuales: Argentina, 1880-2011* (Buenos Aires, 2014).

¹⁸² Ibidem.

Hoofdstuk 4

Het einde van (gelegaliseerde) prostitutie?

Dit laatste hoofdstuk is een afsluiting van het verhaal van de voorgaande hoofdstukken en kan gezien worden als een epiloog. Hierin zal kort de aanloop naar de afschaffing van gelegaliseerde prostitutie beschreven worden vanaf circa 1919 tot aan 1936. In 1919 werd de eerste initiatie gegeven tot het afschaffen van prostitutie door de socialisten. De verordeningen die volgden na 1919 zullen hoogstwaarschijnlijk grote invloed op het leven van prostituees hebben gehad.

Na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog viel migratie vanuit Europa naar Argentinië voor een groot gedeelte stil. Op de vooravond van de Eerste Wereldoorlog keerden veel Europeanen terug naar hun land van herkomst. Hoge transportkosten zorgden ervoor dat migratie kelderde. Tussen 1923 en 1926 verdrievoudigde zelfs het bedrag voor een overzeese reis met de stoomboot.¹⁸³ Het werd vooral zichtbaar dat joodse immigratie verminderde. Dit werd mede mogelijk gemaakt door hoge stedelijke werkeloosheid, groeiend antisemitisme en de onderdrukking van stakingen rond 1919 in Buenos Aires.¹⁸⁴ Het aantal geregistreerde prostituees van Russische afkomst weerspiegelden deze ontwikkeling. Waar in 1913 Russische vrouwen nog 26 procent uitmaakten van het geheel aan aantal geregistreerde prostituees, daalde dit percentage tussen 1914 en 1923 naar nog geen 15 procent.¹⁸⁵ In plaats daarvan groeide het aantal prostituees van Spaanse en Argentijnse afkomst. Ironisch genoeg bereikten in deze context verhalen over blanke slavernij wederom een hoogtepunt. Het zou nog jaren duren voordat Argentinië zijn slechte imago kwijtraakte.

In 1919 werd de socialistische partij onder leiding van Angel Giménez groots vertegenwoordigd in de gemeenteraad en zij waren vastberaden om een einde te maken aan het systeem van gelegaliseerde prostitutie. Het eerste succes van de socialisten werd een paar maanden later een feit, toen nieuwe wetten vaststelden dat erkende bordelen verbannen moesten worden.¹⁸⁶ Prostitutie werd alleen toegestaan wanneer vrouwen niet in *conventillos* of op straat leefden. Nieuwe klinieken voor het behandelen voor geslachtsziekten werden tevens geopend en zorgden voor vrije zorg. Als gevolg hiervan moesten veel madams en pooiers clandestien gaan werken. Voor de prostituees deed de wet niks voor het oplossen van het probleem van politie corruptie en hoge huurprijzen. Zij waren dus nog slechter af met deze verordeningen. De triomf voor de socialisten kwam echter in 1930, toen de

¹⁸³ Guy, *Sex*, 106.

¹⁸⁴ Ibidem, 106.

¹⁸⁵ Ibidem, 106.

¹⁸⁶ Ibidem, 108.

burgemeester van Buenos Aires een decreet uitvaardigden om alle gelegaliseerde prostitutie te bannen uit zijn stad. Hij gaf toe dat Buenos Aires het centrum voor blanke slavernij was en het systeem van gelegaliseerde prostitutie ineffectief was.¹⁸⁷ Vier jaar later werd zijn decreet uitgevoerd en werden alle prostitutieverordeningen vervangen door wetten die gratis zorg boden en hielpen bij het zoeken naar ‘eerlijk’ werk. Het Dispensario werd op een symbolische manier gesloten: al het papierwerk en documenten over de prostituees werden verbrand.¹⁸⁸ Met recht kan de vraag gesteld worden wat voor zin deze verordeningen hadden als buitengebieden alsnog toelieten om bordelen, legaal en clandestien, te laten opereren. De gemeente van Buenos Aires kon niet voorkomen dat prostituees en pooiers vluchtten naar deze buitengebieden.

¹⁸⁷ Ibidem, 129.

¹⁸⁸ Ibidem, 130.

Conclusie

Het doel van dit bachelorwerkstuk was om het leven van prostituees te beschrijven. Dit is deels gelukt. De literatuur bood enerzijds deels een vruchtbare beschrijving, anderzijds was de afwezigheid van bronnen afkomstig van de prostituees zelf een grote tekortkoming. Desalniettemin is op de onderzoeksvraag welke invloed genderverhoudingen en patriarchale relaties hadden op welke vrouwen de prostitutie in gingen in Buenos Aires van 1875 tot 1919, geen eenduidig antwoord te geven. Op de vraag waarom vrouwen kozen voor prostitutie is evenmin een duidelijk antwoord op te geven. Uit het eerste hoofdstuk bleek dat de Argentijnse samenleving doordrenkt was van *patria potestad*. Het vormde de basis voor het familieleven, maar arme gezinshoofden werden verscheept naar grensregio's waardoor hun *patria potestad* werd afgenomen door de staat. Als gevolg hiervan zagen sommige vrouwen zich genoodzaakt om de prostitutie in te gaan, maar *patria potestad* kon ook gehuwde en ongehuwde gezinsleden dwingen om tot prostitutie over te gaan.

In het tweede hoofdstuk werd duidelijk dat seksueel vermaak onderdeel was van de Argentijnse cultuur. De scheve man-vrouw verhoudingen, het feit dat er weinig gehuwd werd onder de arbeidersklassen en uitsluiting van vrouwen in de commerciële economie maakten dat prostitutie een denkbare overlevingsstrategie werd voor veel vrouwen. Genderverhoudingen drongen door onder prostituees: zo werden mannelijke prostituees helemaal niet verplicht gesteld aan medische controles. Het derde hoofdstuk gaf een glimp van het leven van de prostituees. In de erkende bordelen waren veel vrouwen met een immigranten achtergrond werkzaam en madams waren veelal ook van Europese afkomst. Dit zorgde er uiteindelijk voor dat alarmerende verhalen over blanke slavernij op een hoogtepunt kwamen. Hoeveel vrouwen gelokt werden door pooiers en in hoeverre deze verhalen waarheidsgetrouw waren is moeilijk vast te stellen. Ongetwijfeld zullen er vrouwen gelokt zijn naar Buenos Aires onder valse beloftes, maar ongetwijfeld werden de verhalen ook "lichtelijk" aangedikt. Uit de vragenlijsten die uitgegeven werden door de Salubridad kon geconcludeerd worden dat vrouwen deze vragenlijsten voor eigen doeleinden gebruikten en dat de meeste vrouwen prostitutie als iets tijdelijks zagen. Prostitutie was eerder een gevolg voor vrouwen die niet in staat waren om deel te nemen aan de moderne economie.

Opvallend was dat de statistieken van het aantal-geregistreerde vrouwen vooral een hoog percentage Europese vrouwen kenden. De statistieken werden echter wel verkeerd geïnterpreteerd. Het liet inheemse prostituees en vrouwen die clandestien werkten totaal buiten beschouwing. Het is dus moeilijk om een redelijk en eerlijk beeld te schetsen van de prostituees omdat er waarschijnlijk veel meer inheemse vrouwen werkzaam waren in de clandestiene prostitutie. Zij vormden de armste onder de armen. Prostitutie werd een metafoor voor veel werkende vrouwen. Serveersters, eigenaressen van tabakswinkeltjes en dienstbodes

werden gezien als *mujeres de vida licenciosa*. Prostitutie zorgde dus ook voor uitsluiting. Het zorgde enerzijds dat arme prostituees uitgesloten werden door de high-class prostituees. Anderzijds zorgde prostitutie ervoor dat prostituees uitgesloten werden van de algemene vrouwelijke bevolking. Met zekerheid kan gezegd worden dat prostitutie samenhang met veel aspecten in de Argentijnse maatschappij en het genderrelaties definieerden. Prostitutie was niet alleen verworven met sekse, maar ook met geslachtsziekten, moreel burgerschap, arbeid, racisme en de familie. De prostituees zelf waren een dynamische groep waarin verschillende nationaliteiten samenkwamen. Elke vrouw had haar eigen verhaal waarom zij voor prostitutie koos, maar geconcludeerd kan worden dat de meeste prostituees van lage afkomst waren.

Met dit bachelorwerkstuk hoop ik een bijdrage te kunnen hebben geleverd aan de bestaande literatuur en welke lacunes zich nog bevinden binnen de literatuur. Inheemse prostituees verdienen zeker nog extra aandacht, net zoals de invloed van prostitutieverordeningen na 1919 zoals al beschreven werd in het afsluitende hoofdstuk en de rol van de verschillende nationaliteiten van de prostituees. Hoe gingen vrouwen bijvoorbeeld na 1919 om met hun sociaaleconomische omstandigheden? Hopelijk kan het leven van de prostituees zo nog beter beschreven worden en krijgen zij de aandacht die ze verdienen binnen historisch onderzoek.

Bibliografie

Primaire bronnen

La Nación, 20 de marzo, 1875.

Républica Argentina, *Código Civil* (Buenos Aires, 1874).

Literatuur

Armus, Diego, "Salud y anarquía: la tuberculosis en el discurso libertario argentino, 1870–1940," in Mirta Lobato (red.), *Política, médicos y enfermedades*, 93-118.

Armus, Diego, "O discurso da regeneração: Espaço urbano, utopías e tuberculose em Buenos Aires, 1870–1930," *Estudos Históricos* 8:16 (1995): 235–50.

Baily, Samuel L., 'The Adjustment of Italian Immigrants in Buenos Aires and New York, 1870-1914', *The American Historical Review* 88:2 (1983), 281-305.

Barrancos, Dora, en Donna J. Guy (red.), *Moralidades y comportamientos sexuales: Argentina, 1880-2011* (Buenos Aires, 2014).

Batiz, Adolfo, *Buenos Aires, la ribera y los prostíbulos en 1880* (Buenos Aires, z.d.).

Ben, Pablo, 'Historia global y prostitución porteña: El fenómeno de la prostitución moderna en Buenos Aires, 1880-1930', *Revista de Estudios Marítimos y Sociales* No 5/6 (2014), 14-26.

Ben, Pablo, 'Plebeian Masculinity and Sexual Comedy in Buenos Aires, 1880-1930', *Journal of the History of Sexuality* 16:3 (2007) 436-458.

Berco, Cristian, 'Silencing the Unmentionable: Non-Reproductive Sex and the Creation of a Civilized Argentina, 1860-1900', *The Americas* 58:3 (2002) 419-441.

Bernstein, Laurie, *Sonia's Daughters: Prostitutes and Their Regulation in Imperial Russia* (Berkeley, 1995).

Bland, Lucy, *Banishing the Beast: English Feminism and Sexual Morality 1885–1914* (London, 1995).

Bliss, Katherine, "The Science of Redemption: Syphilis, Sexual Promiscuity, and Reformism in Revolutionary Mexico City," *Hispanic American Historical Review* 79:1 (1999): 1–40.

- Bristow, Edward J., *Prostitution and Prejudice: The Jewish Fight Against White Slavery, 1870-1939* (Oxford, 1982).
- Bryce, Benjamin, 'Paternal Communities: Social Welfare and Immigration in Argentina, 1880-1930', *Journal of Social History* 49:1, 213-236.
- Bullough, Vern L., en James A. Brundage, *Sexual Practices and the Medieval Church* (Buffalo, 1982).
- Coni, Emilio R., *Memorias de un médico higienista* (Buenos Aires, 1918).
- Corbin, Alain, *Women for Hire: Prostitution and Sexuality in France after 1850* (Cambridge, 1990).
- Donzelot, Jacques, *The Policing of Families* (New York, 1997).
- Dore, Elizabeth, *Hidden Histories of Gender and the State in Latin America* (Duke University Press, 2000).
- Findlay, Eileen, *Imposing Decency: The Politics of Sexuality and Race in Puerto Rico, 1870-1920* (Durham, 2000).
- Foucault, Michel, *Discipline and Punish: The Birth of the Prison* (New York, 1979).
- Fukuyama, Francis, 'Social Capital and Development: The Coming Agenda', *SAIS Review* 22:1 (2002), 23-37.
- Gilman, Sander L., *Jewish Self-Hatred: Anti-Semitism and the Hidden Language of the Jews* (Baltimore, 1986).
- Góngora Escobedo, Alvara, *La prostitución en Santiago, 1813-1931: Visión de las elites* (Santiago, 1994).
- Góri, Gaston, *Vagos y el mal entretenidos* (Buenos Aires, 1974).
- Guy, Donna J., 'Women, Peonage and Industrialisation: Argentina, 1810-1914', *Latin American Research Review* 16:3 (1981), 65-91.
- Guy, Donna J., 'Familias de clase baja, mujeres y el derecho: Argentina, siglo XIX' in: Dora Barrancos (red.), *Historia y Género*. (Buenos Aires, 1993), 42-65.

Guy, Donna J., *Sex & Danger in Buenos Aires: Prostitution, Family, and Nation in Argentina* (London, 1991).

Harsin, Jill, *Policing Prostitution in Nineteenth-century Paris* (Princeton, 1985).

Hershatter, Gail, *Dangerous Pleasures: Prostitution and Modernity in Twentieth Century Shanghai* (Berkeley, 1997).

Howell, Philip, *Geographies of Regulation: Policing Prostitution in Nineteenth Century Britain and the Empire* (Cambridge, 2009).

Huntington, P. Samuel, "The Hispanic Challenge," *Foreign Policy* 141 (2004), 30-45.

Kaplan, Marion A., *The Jewish Feminist Movement in Germany: The Campaigns of the Judischer Frauenbund, 1904-1938* (Westport, 1979).

Kirk Black Welder, Julia en Lyman L. Johnson, 'Changing Criminal Patterns in Buenos Aires, 1890 to 1914', *Journal of Latin American Studies* 14:2 (1982), 359-379.

Laite, Julia, *Common Prostitutes and Ordinary Citizens: Commercial Sex in London, 1885-1960* (Basingstoke, 2012).

Lavrín, Asunción, *Women, Feminism, and Social Change in Argentina, Chile, and Uruguay, 1890-1940* (Londen, 1998).

Levene, Ricardo, *Historia del derecho Argentino* (Buenos Aires, 1946).

Matamoro, Blas, *La ciudad del tango: Tango histórico y sociedad* (Buenos Aires, 1982).

Meade Teresa A., en Mark Walker, *Science, Medicine and Cultural Imperialism* (Londen, 1991).

Milanich, Nara, *Children of Fate: Childhood, Class, and the State in Chile, 1850-1930* (Durham, 2009).

Moya, José C., *The Oxford Handbook of Latin American History* (Oxford, 2010).

Penna, José, en Horacio Madero, *La administración sanitaria y asistencia pública en la ciudad de Buenos Aires* (Buenos Aires, 1910).

Peréz, Salustiano, *La mujer en el comercio* (Buenos Aires, 1946).

Pitt-Rivers, Julian, 'Honours and Social Status', in: J.C. Peristiany (red.), *Honour and Shame: The Values of Mediterranean Society* (Chicago, 1966), 21-77.

Portes, Alejandro, en Kelly Hoffman, "Latin American Class Structures: Their Composition and Change during the Neoliberal Era", *Latin American Research Review* 38:1 (2003), 41-82.

Scott, Joan W., 'Gender: A Useful Category of Historical Analysis', *The American Historical Review* 91:5 (1986), 1053-1075.

Self, Helen, *Prostitution Women and the Misuse of the Law: The Fallen Daughters of Eve* (London, 2003).

Shumway, Jeffrey M., "The Purity of My Blood Cannot Put Food on My Table": Changing Attitudes towards Interracial Marriage in Nineteenth-Century Buenos Aires', *The Americas* 58:2 (2001), 201-220.

Slatta, Richard, *Gauchos and the Vanishing Frontier* (Lincoln, 1983).

Socolow, Migden Susan, 'Women and Crime: Buenos Aires, 1757-97', *Journal of Latin American Studies* 12:01 (1980), 39-54.

Sosa de Newton, Lily, *Las argentinas de ayer y hoy* (Buenos Aires, 1967).

Trochón Ghislieri, Yvette, *Mercenarias del amor: Prostitución y modernidad en el Uruguay (1880-1932)* (Buenos Aires, 2003).

Viladrich, Anahi, 'Neither Virgins nor Whores: Tango Lyrics and Gender Representations in the Tango World', *The Journal of Popular Culture*, 39:2 (2006), 272-293.

Walkowitz, Judith, *Prostitution and Victorian Society: Women, Class & the State* (Cambridge, 1980).

White, Luise, *The Comforts of Home: Prostitution in Colonial Nairobi* (London, 1990).